

Kmetske slike

Pridobljeno iz Wikivira, dne 05. november 2020

Kmetske slike

Janko Kersnik

Izdano:	Ljubljana: 1937 (Z uvodom in opombami priredil prof. Ivan Kolar)
Viri:	Kmetske slike in ljudske povesti. [1] To delo je v javni lasti , ker so avtorske pravice potekle.
Dovoljenje:	Po Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah (59. člen) trajajo avtorske pravice še 70 let po avtorjevi smrti. Za anonimna in psevdonimna dela (kadar ni mogoče nedvoumno ugotoviti avtorja) trajajo 70 let po zakoniti objavi dela (61. člen).
Izvozi v formatu:	 epub mobi pdf rtf txt

Blagopokojnemu učitelju vseučiliškemu profesorju
drju. IVANU PRIJATELJU
v hvaležen spomin.

Glej tudi članek v [Wikipediji](#):
[Kmetske slike](#)

Kmetske slike

- [Uvod](#)
- [Ponkerčev oča](#)
- [Mačkova očeta](#)
- [»Otroški dohtar«](#)
- [Kmetska smrt](#)
- [Mamon](#)

Ljudske povesti

- [Kako je stari Molek tatu iskal](#)
- [Znojilčevega Marka božja pot](#)

Kmetske slike

Uvod

Ivan Kolar

Izdano:	Ljubljana: 1937
Viri:	Kmetske slike in ljudske povesti. [1] To delo je v javni lasti , ker so avtorske pravice potekle.
Dovoljenje: 	Po Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah (59. člen) trajajo avtorske pravice še 70 let po avtorjevi smrti. Za anonimna in psevdonimna dela (kadar ni mogoče nedvoumno ugotoviti avtorja) trajajo 70 let po zakoniti objavi dela (61. člen).
Stopnja obdelave: 	To besedilo je pregledalo več urednikov in je brez tipkarskih in slogovnih napak.
Izvozi v formatu:	 epub mobi pdf rtf txt

Naš realizem je v prvi dobi še ves mešan z romantiko. Zato ga imenujemo *romantični realizem* (1868 do 1880). Snov zajema sicer iz resničnega življenja, a izbira izjemnosti (originalnosti), osebe, kraje, čas in dogodke idealizira in jih zato pogosto postavlja v zgodovino, kjer ima fantazija večjo prostost, čustvenost pa v močnih in mnogokrat umetnih zapletljajih večji razmah. Neposredno »vsakdanje« življenje romantičnemu realistu še ni dovolj mikavno. Zajema sicer kmetskega človeka, domače slovenske obraze, a ga zanima bolj kmet v pražnji kakor v delovni obleki, ali pa le v ljubki pokrajinski sliki, n. pr. pri košnji; tudi ga rad slika v borbi z gosposko, njegove napake zabrisuje s simpatijami do domačega človeka, njegove nesreče pa so krivi navadno samo drugi, tuji ljudje. Slovenska zgodovinska tvarina je dala romantičnemu pripovedniku široko oporo. (Jurčič! Tavčar je ostal tak romantični realist do konca.)

Realizem je reakcija proti romantiki, zato naravno odklanja njene bistvene sestavine in znake: snov iz zgodovine, življenje v plemiških dvorih in gradovih, kompozicijo dogodkov po tehniki »slučajev«, razkošnost čustvenih doživljajev itd. Realizem v umetnosti stopa vzporedno z realizmom v znanosti, z razvojem realnih, prirodoslovnih ved, ne mara abstraktnih predmetov duhovnih ved, zanima ga neposredno, konkretno življenje. Realizem v književnosti sega globoko tudi v politično življenje. Predstavitelji realizma v literaturi se sami udeležujejo v vseh političnih in drugih javnih vprašanjih. Izobraževanje prodira svobodneje v širino ljudskih plasti, časopisje postaja ljudsko glasilo in tudi ljudstvo sodeluje pri javnih vprašanjih. Realisti v književnosti sodelujejo tudi pri časopisju in v politiki na vodilnih mestih. V časopisju se razvije podlistek (feljton, pri nas prvič), to je »*listek*«, pod črto, ki loči gornjo, politično vsebino časopisa od spodnje, zabavne vsebine, povesti iz dneva za dan.

Tak živ realist je bil *Janko Kersnik*. V političnem glasilu Mladoslavencev »Slovenskem Narodu« se je razvil v sedemdesetih letih minulega stoletja v najaktualnejšega podlistkarja, satirika naših kulturnih in političnih razmer. Postal je sam aktiven politik, deželni poslanec in župan domače lukoviške občine. Z Jurčičem, Levcem in Tavčarjem je ustanovil (1881) in vodil glavno tedanje literarno glasilo »Ljubljanski Zvon«, pisal zanj družabne romane in povesti, zajete iz sodobnega političnega življenja podeželskega človeka, in v zadnji dobi prodril v pravo realistično podobo kmetskih tipov v »Kmetiskih slikah«, in ljudskih povestih.

V bistvu je Kersnik poetičen realist. Pojmoval je *poetični realizem* (1881—1895) nerazdružno z idealizmom; sam ga je razložil takole: »In kako mi razumemo ta idealizem? Slikati, opisovati vse, kakršno je vse v resnici, a vendar opisovati tó le tako in v takem vzporedu in v taki zvezi, da mora vzbujati estetično zadoščenje, hrepenenje po nečem nedosežnem, skratka — da mora ustvarjati ideal v gledavcu, v čitatelju samem: torej ne golo življenje — golo resnico sámo, ampak golo resnico pod zlato prozorno tančico idealizma.«^[1]

Obsoja pa »bolestno teženje« naturalistov, ki skušajo biti kolikor moči »izvirni, originalni« in je pri njih fantazija izgubila ideal. Zato Kersnik obžaluje »najvišje duhove«, velikana Tolstoja, »ki je znal kakor nihče spajati v prejšnjih delih divni idealizem s pravim, čistim realizmom«, zakaj »se je izpremenil čez noč v nagega naturalista, iz slikarja v fotografa, iz živega modrijana — v nerazumnega, tajnostnega moralista«. Kersnik se je torej otrešel stare romantike, prav tako pa tudi odločno odklanja tedaj moderni naturalizem v slovstvu velikih evropskih narodov.

Kersnikov dom in rod

Kersnikov rod izhaja iz vasi Moste ob Završnici pod Stolom. Jankov praded je imel kmetijo, mlin in žago, po domače so mu rekli »Žagar«. »Pri Žagarju« je bil rojen znameniti pisatelj ded *Janez Krstnih Kersnik* (1783—1850), profesor fizike na ljubljanskem liceju^[2], najvišjem tedanjem našem učnem zavodu. Kljub popolnoma nemškemu ustroju šole je znal buditi narodno zavest in domoljubje doraščajoče narodne inteligence. Njegova učenca sta bila tudi Čop in Prešeren. Po prvem dihu narodnopolitične svobode je začel l. 1848. predavati za širšo javnost »ločbe ali kemijo« prvi v materinem jeziku. Na liceju je služboval celih 43 let (1808—1850).

Njegov sin *Josip* je postal sodnik na Brdu pri Lukovici in se je poročil s sestro svojega tovariša, solastnico brdskega gradu Berto pl. Höffernovo. Tako je izjemno postala graščina rodni dom slovenskemu pisatelju, potomcu iz Kersnikovega kmetskega rodu,

ko se je sodniku Josipu Kersniku rodil 4. septembra 1852. sin *Janko*, eden najpomembnejših pripovednikov v slovenskem realizmu.

Brdska graščina stoji na majhni vzpetini blizu Lukovice, nekaj minut od velike ceste iz rimljanskih časov, ki pelje iz Ljubljane čez Trojane v Celje. Lukovica leži kraj potoka Radomlje ob spodnjih vratih znamenitega Črnega grabna, skozi katerega se vije cesta dalje na Trojane. Po pokrajini valovi gričevje od vzhodnih Kamniških ali Savinjskih planin na jug proti Savi. Visoko po gričevju so posejane kmetije in ob gorskih potokih mlini in žage, med vasmi pa idilično ležeči gradiči Krumperk (nekdaj sedež mogočnega Ravbarja, junaka slovenske narodne pesmi), Černelo, Čemšenik in Kolovec, dobro znan iz Jurčič-Kersnikovih »Rokovnjačev«.

Na Brdu je sedež okrajnega sodišča, notariata in davkarije, spodaj v Lukovici pa pošte, županstva in drugih manjših uradov, torej živo središče tako imenovane slovenske *trške in podeželske intelligence*: sodnikov, adjunktov, notarjev, davkarjev, kontrolorjev, učiteljev, poštarjev, pisarjev. V takem svetu je rasel Janko Kersnik med otroki uradnikov in slug. Njegova 60letna pestunja Urša je znala vse polno narodnih pesmi, pravljič, pripovedk, vraž in molitev ter je pripovedovala zgodbe včasih tako živo, da so se otrokom ob napetem poslušanju lasje ježili. Ko je bil Jankov oče prestavljen k ljubljanskemu okrajnemu sodišču (1855), se je preselila tudi vsa družina v Ljubljano.

Pisateljevo življenje

Gimnazijo je študiral Janko v šestdesetih letih^[3] minulega stoletja (1862—1870), v družabno, društveno, politično in literarno najbolj živahnem desetletju minulega stoletja. To je doba Narodnih čitalnic, doba društev, literarnih in političnih časopisov, ljudskih taborov in popolne zmage Mladoslavencev v kulturnem in političnem javnem življenju.

V razvoj gimnazijca Janka Kersnika je odločilno posegel njegov inštruktor Fran Levec s svojim izrednim vzgojiteljskim talentom. Poučeval ga je od tretje do šeste šole (1864—1867), nato je odšel na Dunaj študirat filozofijo, svojemu gojencu pa je ostal zvest mentor vse življenje. Od začetka sta skupno vodila mladoslovensko literarno glasilo Ljubljanski Zvon, in pod Levčevim uredništvom je prevzel Kersnik po zgodnji Jurčičevi smrti v »Zvonu« zapuščeno polje slovenskega pripovedništva. Z drjem. I. Prijateljem lahko rečemo: Levstik je rodil Jurčiča, Jurčič pa Kersnika^[4].

Že kot tretješolec se je začel Kersnik poskušati v pesništvu, najprej v nemškem jeziku. Levec je našel njegovo domoljubno »Ode an den Triglav«. Potegnil ga je iz nemško usmerjenega duha tedanje sredine in šole, ga pomenljivo opomnil, češ da imajo Nemci

že dovolj pesnikov, in naj zapoje rajši kaj slovenskega. Kersniku to ni bilo težko, ker je bil tudi v domačem jeziku dobro podkovan. Levec se mu je čudil, kako dobro je poznal slovensko slovstvo že tako zgodaj. Jenkove pesmi je znal do malega vse na pamet. Ravno naš Jenko in nemški Heine pa sta mu bila vzornika. Ljubil je njuno nežno liriko tudi v svojih pesmih, polnih občutja in domoljubnega razpoloženja. Kot šestošolec je videl svojo prvo natisnjeno pesem »Gomila« v Slov. Glasniku (1. oktobra 1866), v katerem je v naslednjih dveh letih objavil še druge (Ljubav do doma, Slavec, Obraz, Roža in skala, Sred voda, Na tujem, Poleg Save, Sanje).

Kot višješolec je stopil v prve vrste književnega gibanja in narodne prebuje med slovenskim dijaštvom. Živahno je sodeloval v književno-govorniškem svobodomiselnem dijaškem klubu, v šesti šoli je ustanovil dijaški rokopisni listič »Vejica« (1868), kot sedmošolec pa »Kres« (1869). Za Levcem je prevzel poverjenišvo za naročnike »Slovenskega Glasnika« in »Cvetja iz domačih in tujih logov«.

Vpliv »mladočeškega« pokreta je segal tudi do ljubljanskih gimnazijcev. Kersnik je naročil za najbolj vnete pristaše češke »narodne čepice« naravnost iz Prage. V tem živahnem dijaškem gibanju pa je sedmošolca Kersnika nenadoma zadela dolgotrajna disciplinarna preiskava zaradi demonstracij proti »turnarjem«^[5] na Jančah (23. maja 1869), čeprav Kersnika slučajno ni bilo zraven, a je bil šolski oblasti preveč znan kot vodilna osebnost med dijaštvom. Zato ga je oče vzel pred koncem leta iz šole in ga pridržal doma na Brdu. (Oče je bil tedaj v službi spet na Brdu.) Janko je dovršil naslednje leto osmo šolo kot eksternist; maturo je napravil s ponavljalnim izpitom iz latinščine jeseni (11. oktobra 1870) in se takoj napotil na Dunaj študirat pravo. Levec ga je vpeljal v Stritarjev literarni krožek, kjer je našel tudi Levstika in že starega prijatelja Jurčiča. Na Dunaju je ostal samo to leto, naslednja tri leta je študiral v Gradcu in kljub živahnemu udejstvovanju v društvenem življenju graških akademikov in v domači žurnalistiki dovršil študije z drugim državnim juridičnim izpitom točno po štirih letih (3. junija 1874).

Jeseni 1874 je stopil v službo pri finančni prokuraturi^[6], a ker si tak živahni temperament ni mogel obetati kariere v državni službi, kar mu je tudi Jurčič odločno odsvetoval, se je čez tri leta odločil za notariat. Po očetovi smrti (1877) je stopil v notarsko prakso pri drju. Jerneju Zupancu^[7] v Ljubljani, prišel naslednje leto kot notarski substitut v svoj rojstni kraj, na Brdo, kjer je komaj 28 let star postal notar (1880). Prevzel je od matere polovico posestva in si ustvaril lasten družinski dom. Leta 1883. je bil izvoljen za deželnega poslanca, leta 1885. tudi za župana domače občine lukoviške. Kandidirati so ga hoteli tudi za državnega poslanca, a tega ni maral sprejeti, pač pa se je potegoval za mesto deželnega glavarja^[8] kranjskega. To bi bil dosegel, če

bi se uklonil Dunaju, a tega ni storil in je raje odklonil tudi visoko avstrijsko odlikovanje.

Zadnji dve leti je bolehal za jetiko v grlu. Zdravil se je pri prijatelju dr. Edvardu Šavniku^[9] v Kranju in nazadnje v Gleichenbergu blizu Gradca. Smrtno bolnega je pripeljala soproga Alojzija^[10] v Ljubljano in naslednji dan 28. julija 1897 je umrl na domu svojega tasta Luke Tavčarja^[11]. Mrtvega so prepeljali v rojstni kraj in ga pokopali tik brdskega gradu.

Podlistkar in kritik

V visokošolskih letih je dal Kersnik slovo mladostni liriki in objavil še zadnje pesmi v Stritarjevem »Zvonu« (1870, 1876—77). Trajne vrednosti nimajo. Zgodaj ga je zanimalo javno, politično življenje; bil je še študent v Gradcu, ko je stopil v politične boje kot podlistkar »Slov. Naroda«.

Leta 1873. so izzvale priprave za jesenske državnozbornske volitve prvi *kulturni boj* na Slovenskem. Spoprijeli sta se obe slovenski politični stranki konservativni Staroslovenci in liberalni Mladoslavenci) za glavno načelo, ali naj gredo Slovenci na volitve za načela slovenskih političnih *taborov*, za *zedinjeno Slovenijo*, ali pa naj zataje narodni program in se priključijo nemški, vladni »državnopravni stranki« katoliških federalistov. Ti so postavili na prvo mesto verske interese, a nasprotno težnjam združenja Slovanov so branili nerazdeljivost kronovin, kar je bilo posebno škodljivo za štajerske in koroške Slovence. »Novice« so napisale (21. maja 1873): »Kakega kandidata, priporočanega od liberalskih Slovencev centralnega odbora bomo pa se še bolj bali in ogibali, kakor pa nemčurjev.« — »Slovenski Narod« (24. septembra 1873) pa je vztrajal na načelu: »Ker je nam največ in najbolj in v prvi vrsti za slovensko narodnost, zato rajši vidimo, da je kakršen koli Slovenec voljen nego ustavak^[12].« Pri volitvah v oktobru so dobili Slovenci le osem poslancev namesto dvanajst in tako doživeli tretji poraz, odkar so izgubili pri občinskih volitvah tri leta poprej (1870) Maribor in celó Ljubljano. Naslednje leto se je boj zaostрил do cerkveno političnega vprašanja; v ta boj je posegla bolj akademska mladina, voditelji liberalne stranke pa so še zmerom skušali voditi »oportunsko« politiko^[13], kar jim je že Stritar tako vehementno očital v znamenitih »Dunajskih sonetih«.

V ta prvi kulturni boj med Slovenci je posegel proti mračnjaštvu in za svobodno omiko slovenskega naroda mladi graški jurist Janko Kersnik s pestrimi serijami *satiričnih podlistkov*. V njih je pogumno izpovedal tudi svetovni nazor svoje generacije: znanstveni pozitivizem in evolucijsko naziranje o svetovnem dogajanju. Njegovi podlistki so »*brezobzirna kritika slovenske zaostalosti in pogumna izpoved svobodnega*

svetovnega napredka«. S temi besedami jih postavlja dr. I. Prijatelj^[14] v eno vrsto s pogumnimi Stritarjevimi »Dunajskimi soneti«.

Mladoslavenska inteligenca je Kersnikove podlistke navdušeno sprejela, celo Levstik jih je pohvalil: »Naj piše to, kdor hoče, jaz ga ne poznam, a pisati *zna jako dobro*.« Znal je zgrabiti iz dnevnega političnega vrveža droben, toda aktualen dogodek, vplesti vanj osebe in osebnice ter v kramljateljskem tonu satirično ošvrkniti napake našega kulturnega in političnega prizadevanja. Še večjo intimnost kramljanja v podlistkih vzbuja oblika pisem s preprostimi šaljivimi naslovi. Njegovi »listki« kažejo naše javno življenje kakor dnevnik z duhovitimi glosami o najaktualnejših vprašanjih in dogodkih narodovega življenja. Podlistek je bil temperamentnemu Kersniku posebno všeč, ker »... tu doli pod črto veljajo drugi zakoni, druge postave nego tam gori nad črto; tu doli se človek rad smeje, tem rajši, ako ima nad črto povoda dovolj jeziti se ali jokati. Seveda — smeh tu doli pa onega, komur velja, bolj boli in peče, nego tisoč resnih in krepkih udarcev tam gori, in kdor je tako naiven, da se ne prime starega, vedno veljavnega in koristnega pravila, da je treba »z volkovi tuliti«^[15], ako človek med nje pade, tisti je tem bolj — smešen.« Podlistkom je dajal šaljive naslove in tudi podpisoval se je s šaljivimi psevdonimi (Bolhober, Pèr, Baptista in Ana Baptista, alias Pèr i. dr.).

Prvi podlistek je objavil pod naslovom »*Muhasta pisma*« (S. N. 17. maja 1873). Udaril je po dunajski državni in ljubljanski deželni vladi zaradi zaščite nemškutarjev in Nemcev ter ostro prijel kranjskega deželnega predsednika Aleksandra Auersperga. S pismom vred je bila tudi vsa številka »Naroda« zaplenjena. Drugo »Muhasto pismo« je pa zaplenil že kar urednik Jurčič sam, ker je pač videl, da se ne more bosti z bikom, in je nasvetoval Kersniku, naj se loti kake »nedolžneje reči«. Kersnik je storil tako in posegel v načelni boj mladoslavenske liberalne stranke proti konservativni Bleiweis-Costovi stranki Staroslovencev, ki se je tedaj družila z »državnopravno stranko« (Rechtspartei). Tedensko je pošiljal »*Nedeljska pisma*« (15. junija do 12. oktobra 1873), polna satire na Bleiweisa, Costo^[16], monsignorja L. Jerana^[17], Karla Kluna, literarnega zgodovinarja Josipa Marna^[18], renegata Karla Dežmana^[19] in druge. To leto na jesen so bile državnozborske volitve. Kersnik se je boril za čisto narodno politiko proti vsakršni zvezi z nemško »državnopravno stranko«. Posebno trdo je prijemal Bleiweisa in njegovega »političnega sinú« doktorja Etbina H. Costo, ki je bil po rodu Nmec in v mladih letih svobodomislec, a se je zaradi politične kariere prelevil v Slovenca in pobožnjaka; bil pa je izredno nadarjen, delaven in tudi ambiciozen. Kersnik ga zbada z imenom »gospod Klečeplaz doktor E. H. Costa« in mu naravnost očita hinavstvo, kakor že Stritar v »Dunajskih sonetih«. Šali se iz Jeranove priderije v »Zgodnji Danici« in ne prizanaša ozkosrčnosti Slovenske Matice pod Costovim vodstvom. Govori pa tudi o načelnem, česar so se aktivni politiki

Mladostlovecev izogibali zaradi iskanja kompromisnih zvez s konservativno stranko, in pogumno izpoveduje svobodomiselni svetovni nazor mladega pokolenja.

»*Pisma iz Gradca*« (1873—74) obravnavajo splošnejša vprašanja in gmotno stanje slovenskega dijaštva v tujih mestih. — Eno samo pismo »*Od Mure*« (1874) je zopet zoper Costo.

Izredno sarkastična so »*Postna premišljevanja*« (1874) zoper stolnega kaplana Kluna in vso konservativno politiko, priostreno v načelen verskopolični boj, ki je izzval dolgo vrsto člankov z brezobzirnimi, strastnimi napadi med obema političnima taboroma. *Kulturni boj* je tu dosegel svoj vrhunec.

To leto je Kersnik v Gradcu končal študije in nastopil v Ljubljani prvo službo. Jurčičev in Levčev prijateljski krog ga je pritegnil v Dramatično društvo in Kersnik je s svojo veliko agilnostjo zbudil živahnejše delovanje slovenskega, tedaj še na pol diletantskega gledališkega odra. Kot stalen »*Narodov*« gledališki kritik je v štirih letih vzgojil igravce in občinstvo, da so dosegli lepo umetniško višino v tehniki in vsebini gledaliških predstav. Pisal je dosledno nepristranske, ostre kritike kljub zameram in pritožbam. Skušal je ustvariti kakor v literaturi tudi na odru — realizem.

Po prvem, zaradi cenzure ponesrečenem »*Muhastem pismu*« je Kersnika zmerom bolj mikala leposlovna proza. V Gradcu je napisal črtico, šaljivo zgodbo o zaljubljenem poetu Jaroslavu Podgolovškem: »*Nade poln*« (1873). V Ljubljani pa je za nekaj let skoraj popolnoma odložil satirični politični listek in se v krogu Dramatičnega društva spet zbližal z umetnostjo. Črtice v leposlovnih listkih teh let so še sentimentalne, naivno šaljive, zabavne: slika iz dijaškega življenja »*Corpus iuris*«^[20] (napisana že v Gradcu, objavljena 1874), ciklus črtic »*Raztreseni listi*«, »*Na starega leta dan*«, »*Pomlad*«, žalostna zgodba o tržaškem rejencu »*Bojanov Matejka*« ter »*Mokra poezija*«. Vmes je napisal tudi nekaj aktualnih člankov: »*Naši sodniki*«, »*Prvi sad*«, »*Izjava čeških poslancev*«, »*Signum temporis*«^[21], »*Pomagajte kmetu!*« — »*Barbarizem v slovenskih krajevnih imenih*« meri proti škodljivim izrastkom germanizacije, ki sega preko šol in uradov celo v pačenje krajevnih in osebnih lastnih imen v uradnem imeniku. Navaja nekaj kurioznih primerov: Potočarska vas — Pototschendorf, Javorje — Afriach, Za Brdom — Sawerdam, Zavratac — Sauratz, Družinska vas — Gesindeldorf, Sinja gorica — Schweinsdorf^[22] i. dr. (1875).

V ta leta sega tudi prvi njegov roman »*Na Žerinjah*«^[23] (1876). Napisal ga je v svojem 24. letu, ko je vplival nanj še romantični realizem nemških družinskih listov, ki jih je še od doma dobro poznal. Take so osebe podeželske plemiške družbe, častniki, slikarji, zapletek ljubavne zgodbe, zabave, pokopana sreča, skrivnostno razkritje v dnevniku in podobno. Nekaj podobnosti ima tudi z osebami v Jurčičevem »*Desetem bratu*« in

»Cvetu in sadu«. V celoti se kažejo vplivi knjižnih vzorcev močneje kakor slikanje po živih modelih in lastnem doživljanju; tega mu sicer že po vzgoji ni manjkalo v slikanju družbe in izobražene družabne konverzacije. V tem in v karakterizaciji izobraženega ženstva in v mojstrskem slikanju prirode je pa prekosil že zdaj svoja domača vzornika Levstika in Jurčiča. Roman je izšel v Jurčičevi »Slovenski knjižnici«^[24].

Kersnik je doživljal v teh letih popoln preobrat. Doraščal je v moža, izbral si je končno svoj pravi poklic, notariat, in se pripravljal, da si ustvari svoj lastni dom. Prebolel je tudi borbo z romantiko sentimentalnega mladostnega razpoloženja, kolikor ga je še oklepalo pod Stritarjevim vplivom zapoznelo svetobolje. V obnovljenem Stritarjevem »Zvonu« je objavil še nekaj pesmi iz prejšnjih let, v javnem predavanju v Narodni čitavnici (1877) »o poeziji in kulturi« pa je določno izpovedal svoj realizem nasproti Stritarjevemu romantičnemu idealizmu in svetobolju. Njemu svet ni »solzna dolina«, temveč ga pojmuje v njegovem naravnem razvoju: »rojstvo, življenje in smrt so nujno presnavljanje« v večnem razvoju, po vedno enakih naravnih zakonih. Pripoveduje, »kako je vzela slovo duhteča, pa sedaj že ovenela romantika, kako se je sam udušil oni čisti idealizem, ki je pred malo deceniji še edini prevladoval poezijo. Naš cilj ni več idealističen ... treba je spoznati svet v njegovi objektivnosti, in kakor je bila prej vera in mitologija podlaga slovstva, tako bo odslej in je deloma že samo znanost (vednost) prava in edina podlaga literarnemu razvitku. Les extrêmes se touchent^[25] — na idealizem je prišel realizem.« — Poezijo priznava kot najglavnejši del umetnosti, »to je umetnost, ki predstavlja lepe ideale ali vzore z besedo in ki ima zato največje polje, mnogo večje, kakor ga imajo barve ali črte, in je najstarejša, stara kakor človeški govor in ravno zato najbolj kozmopolitična^[26], čeprav je v svojih posameznih delih navidezno vključena v spone onega jezika, kateri jo je rodil, a je povsod doma, kjer se čuje človeški jezik.« — Naslednje leto je objavil to predavanje v »Slov. Narodu« pod naslovom »Razvoj svetovne poezije«^[27].

To je bila izpoved one mlajše generacije, ki je imela kmalu za tem prevzeti od Stritarja vodstvo literarnega glasila v svoje roke. Po tem predavanju je Kersnik utihnil za javnost skoraj štiri leta in študiral. Napraviti je moral še tri izpite, preden je definitivno dosegel notariat (1880). Uredil je z materjo posest na Brdu in si ustvaril lasten dom. V teh letih je priredil z Jurčičem le veseloigro »Berite Novice!«^[28] (za Bleiweisovo 70letnico) in za »Slov. Narod« napisal podlistek »Sprehod v Slatino« (1879). V leposlovje ga je spet potegnili šele Jurčičeva smrt (1881). Dovršil je v 1. letniku »Ljubljanskega Zvona« Jurčičeve nedokončane »Rokovnjače« od 12. poglavja do konca tako mojstrsko, da ni čutiti spremembe v zgodbi, karakteristiki oseb ali v jeziku. Res je Jurčiču največ on sam pomagal zbirati gradivo in je bil o vsem poučen, a brez enakorodnega talenta bi kljub temu dela ne zmožel.

Ker je po poklicu in kot politik stal sredi javnega življenja, se je še zmerom rad vračal k satirično-političnim listkom. V petih pismih »*Stricu v Ameriko*« (1882) obdeluje Filipa Haderlapa^[29], ki je v »Ljudskem Glasu« v »Jezikoslovnih pismih« razlagal, da imamo v slovenščini 29 samoglasnikov in 21 soglasnikov, za kar potrebujemo kar 50 črk. Kersnik jih imenuje posmehljivo »nahaderlipelapovane črke«. Sponaša mu tudi pisavo in izreko »l«-a. (Njegovo pisavo persiflira v Prešernovih verzih: »Strune, mivo se gvasite, mivo pesmica žavuj!«) Mnogo posega tudi v polemiko okrog Gregorčičevih poezij, posebno proti Janku Pajku zaradi dlakoepske ocene v »Kresu«, Gregorčič pa je tu Kersniku pomagal z »*literarno basnijo: Pajek*«^[30]

Kersnik je veljal za najboljšega podlistkarja svoje dobe in je to tudi v resnici bil. Epigonov je imel veliko. Njegov vrstnik in podlistkar Anton Kos-Cestnikov^[31] je šaljivo predlagal celó, naj se osnuje zadruga »Narodovih« feljtonistov iz trinajstih sotrudnikov, in dostavil: »Gospod Bolhober bode po mojem nasvetu per acclamationem imenovan knezom naše feljtonske zadruge, zato bo pa on obenem zadružni poeta in nam bo vsako svoje pismo do strica v Ameriko moral zarobiti s pesmico.«

V politiki se je Kersnik pridružil v tem času zmernejši struji Šukljetovih »elastikarjev«^[32], ki so podpirali Taaffejevo^[33] vlado, nekoliko prijaznejšo Slovincem. Proti nasprotni struji »narodnih radikalcev« je nameril v Šukljetovem »Ljubljanskem listu« ciklus 13 listkov »Vieux Saxe«^[34] (1884). V njih smeši radikalne politike in časnikarje: drja. Val. Zarnika, Ivana Hribarja, drja. I. Tavčarja (tedaj urednika »Slovana«^[35]) ter »Slovanovega« sotrudnika Vatroslava Holza-Prostoslava Kretanova^[36] zaradi diletantizma v popisovanju potovanja v dopisih »Križem domovine«. Nadaljevanje teh podlistkov so »*Snežene muhe*«; zanimiva je med temi travestija^[37] Prešernove »Nove pisarije«, s katero meri na spor med radikalci in elastikarji. S temi podlistki je Kersnik zaključil drugo serijo svojih političnih listkov in pisem in jih ni več pisal, razen malo pred smrtjo kratke »*Mušice*«^[38] (1895), objavljene med dnevnimi novicami »Slov. Naroda«, ko je spet sodeloval v Hribarjevi in Tavčarjevi politiki. Še zmerom pa je posegal v javna vprašanja z načelnimi članki in kritikami.

V *kritiki* izpoveduje ista načela, kakor jih je prvi postavil Slovincem Stritar: umetnost je gospa, ne dekla. Kersnik postavlja proti Mahničju^[39] še ostrejše načelo: »umetniki hodijo svojo pot — filozofi, estetiki in kritiki pa za *njimi*, kakor anatomi za telesi; oni ustvarjajo, upodablajo, ti pa režejo in raziskujejo ter hočejo, da morajo biti umetniki taki, kakor jim vele oni na podlagi svojih preparatov, umetniki pa le gredo dalje in le dalje, gnani od nedoumnega genija.« Svoje nazore brani odločno, a odklanja fanatizem

in postavlja načelo »noblesse oblige«^[40] kot sveto geslo in se je po njem tudi ravnal, za kar ga je usposabljala njegova resnična izobrazba z bogatim obzorjem.

Pripovednik

Z rojstvom »Ljubljanskega Zvona« se odpira pot novi literarni struji, *poetičnemu realizmu*, za katerega je Kersnik dorasel v družabnem romanu in še bolj v kmetski povesti, kolikor ga ni motila naglica v mnogostranski zaposlenosti, zaradi česar pogosto zaide v zabavni ton. V povesti »*Lutrski ljudje*« (1882) zajema še podobno snov, kakor jo poznamo iz romana »*Na Žerinjah*«, vsebinsko pa že jasneje razloči socialno, versko in narodnostno nasprotje med slovenskim kmetom in nemško zemljiško gospodo ter samozavest slovenskega inteligenta (tu umetnika) nasproti nemškemu plemiču.

Novela »*Gospod Janez*« (1884) je dušeslovna podoba dveh značajev. Sodnik Peter je nesrečen zaradi prevare v ljubezni ter ne razume, kako more živeti njegov prijatelj župnik, gospod Janez, tako zadovoljno. Ta pa mu odvrne: srečen si tedaj, ako se moreš odreči strastem, in to je mogoče.

V povesti in romanu dosega Kersnik že močno »dosledni realizem«^[41]. Izogiba se izjemnosti, išče le tipičnosti. Njegovi junaki živijo kjer koli, a jih lahko najdeš povsod, ker so *tipi*. Tudi sam jih tako predstavlja čitatelju. V humoreski »*Dohtar Konec in njegov konj*« (1889) zavrača čitatelja šaljivo, naj ne išče konkretnih individualnih predmetov v opisanih primerih: »Zanimivo ni niti z zgodovinskega niti z leposlovnega, ni s statističnega ni s kulturnega ali medicinskega stališča, kje leži *Kolibja vas*, v kateri je že kakega dobrega pol leta mladi dohtar *Konec* zdravil pokvarjene želodce občanom in sosedom, uravnaval jim zlomljene kosti in rebra ter šival zevajoče rane po glavah in licih. Zanimivo ni, ker morda nihče izmed častitih čitateljev ne pozna dohtarja Konca niti *Kolibje vasi*; ako bi bil pa kdo tako silno radoveden in bi trdeč, da morata ta dva na vsak način nekje eksistirati, vendarle venomer iskal in brskal, kje je in kdo je, naj si misli, da sta tam, kjer biva on sam. *Saj ljudje, konji in vasi so si v večjih potezah povsod enaki.*«

Pisatelju je bil tak »zagovor« celó skoraj potreben, ker je čitatelj res marsikdaj našel opisane obraze »tam, kjer biva on sam«, in včasih spoznal tudi — samega sebe, pisatelju pa zato zameril:

»Skoro vselej, kadar sem napisal skromno povest, se mi je pripetilo, da je bil po nji razžaljen ta ali oni. Ko sem nekoč risal veselega, dobrovoljnega duhovnika, so dejali, da ščujem proti veri, da sem sam brezverec in da ne mislim o duhovskem stanu tako, kakor mi je misliti; drugič sem opisal osamelega učitelja, kako životari in strada v

pogorski vasi, in reklo se je, da zasmehujem učiteljski stan; tretjič sem skušal naslikati sodnika, ki sodi pravičnega in nepravičnega kmeta, in dejali so, da dajem duška svojim osebnim mržnjam; potem sem govoril o davkarju in zdravniku in tudi tu se je ponavljalo, da prvega ne maram zaradi davkov, drugega pa — no, Bog ga vedi — menda, ker sem prezdrav! Samo ko sem govoril o kmetu, in četudi o najslabšem, so vsi stanovi molčali in tudi kmet sam — saj morda ni čital mojega spisa, ali pa ni bil toliko samoljuben, da bi bil v vsakem kmetu videl samega sebe. In vendar sem imel vselej pošteno voljo govoriti in slikati le resnico, risati človeka v njegovem dejanju in življenju, bodisi grof ali prosjak, svečenik ali potepin.« (»Mamon«, L. Z. 1891.)

Take očitke pisatelju so povzročali tipični dogodki povestnih junakov z določenim poklicem in v popolnoma realnem kraju. Kraje slika Kersnik prav po naravi z vso okolico (hribe, doline, potoke, ceste, sosednje kraje), mnogokrat celo s pravim zemljepisnim imenom (n. pr. kar dvojne Znojile), pa tudi pod izmišljenim imenom je naslikal kraj in pokrajino tako živo, da je čitatelj mogel spoznati kraj v realni pokrajini.

Večino snovi, dogodkov in oseb je zajel iz svojega domačega kraja Lukovice z glavnim sedežem uradov na Brdu in vso pokrajino mengeškega polja, veliko cesto skozi Črni graben, gradove in kmetiška naselja po hribih bližnje in daljne okolice. Kot poslanec in župan je bil sam osrednja osebnost domačega okraja. Naravno ga je posebno zanimalo politično življenje trške inteligence v tedanji živahni čitalniški dobi. Pravo *kulturnozgodovinsko* sliko živahne čitalniške dobe hranita romana »*Ciklamen*«. (1883) in tega nadaljevanje »*Agitator*« (1885) z vsemi zanimivimi posebnostmi družabnega, kulturnega in političnega življenja onega časa, krajev in ljudi, pravo duhovno podobo podeželske inteligence. V ospredju se giblje boj med konservativci in nemškutarji in liberalci. Osrednja oseba je politik in advokat dr. Hrast v Borju (Lukovici!). V glavnem dejanju slika, kako se prebujajo v narodno mlačni in deloma nemškutarsko vzgojeni inteligenci slovenska narodna zavest. — Človeško podobo podeželske inteligence je naslikal v povesti »*Jara gospôda*«^[42] (1893). V ostrih potezah kaže družbeno mizerijo trške družbe (uradnikov, trgovcev, krčmarjev), kako se izgubljajo v duševnem brezdelju po gostilniških krožkih ob pijači in kvartanju, ob spletkah v družbi in društvih.

Iz življenja na gradovih je zajeta povest »*Rošlin in Vrjanko*« (1889), zgrajena po motivu enakoimenske narodne pesmi, vmes pa slika iz naroda izločene izobražence, kako filistrsko rešujejo narodovo usodo: »Ni je rešitve, ni je nadeje za nas ...«

Po poklicu in v politiki zvezan s kmetovo usodo je prodrl Kersnik najbolj izmed vseh vrstnikov v neposredno življenje slovenskega kmeta. Spoznal je kmetske značaje z resničnimi vrlinami in napakami. Brez sentimentalnih simpatij do domačega slovenskega kmeta je pokazal njegove konflikte in nesreče ne več iz nasprotja z drugimi stanovi (kakor je to delal Jurčič), ampak iz vzrokov, ki izvirajo iz kmetovega

lastnega življenja. Kmet mu ni simbol dobrega človeka, v njem vidi obče človeške napake in poleg dobrih tudi grde značaje prav tako kakor kje drugje. V povesti »*Testament*« (1887) slika v glavni osebi (Topolščaku) pohlep po denarju, nepoštenost in zakrknjenost.

Po vsebini in zgradbi najboljša Kersnikova povest pa je »*Očetov greh*«^[43] (1894). Snov je zajeta iz gruntarskega in kajžarskega življenja. Gruntarjev sin Janez Kačon snubi Kajžarjevo hčer, Lukčevo Heleno. Zaradi pohlepnosti po bogastvu in na zahtevo staršev, naj se gruntar ne ženi s kajžarskim dekletom, zapusti mladi Kačon zapeljanega dekleta in zataji celo s krivo prisego lastnega otroka. Ta brezsrdnost se maščuje na njem in njegovih otrocih.

V posebnem ciklu »*Kmetske slike*« (L. Z. 1882 do 1891) je plastično orisal celo galerijo kmetskih tipov. Pokazal je kmetski rod, kako živi in umira, dela in trpi, kako je »*trd in mehak, surov in nežen, krepak in zdelan, samogolten in dobrosrčen, dober in slab — kakor si ga ogledaš*«. Takšen je tudi stari Planjavec in njegov rod v črtici »*Kmetska smrt*«; vse življenje mu je naravno in tudi na smrt se pripravi tako mirno, kakor bi legel spat.

Iz enakomernega vaškega življenja zajema Kersnik drobne družinske zgodbe v kmetski hiši, kjer zdaj pa zdaj zavalovi kak močnejši vtisk, ljubezenska zgodba, tiha tragika zapuščenih mater in sirot: »*Ponkrčev oča*«. Še iz Stritarjevih časov je ohranil tudi pri Kersniku privlačnost romantični motiv o rejencih in rejenkah^[44]: »*Rejenčeva osveta*« (rejenec hlapec Andrej); »*Rojenica*« (Jurčevima je umrl sin edinec, na starost si vzameta v hišo rejenko); »*V zemljiški knjigi*« (rejenka Adelajda); »*Mohoričev Tone*« (rejenka Cilja). — Črtica »*Mačkova očeta*« drastično kaže tragiko preužitkarjev. »*Otroški dohtar*« ima tudi motiv možitve med bogatim gruntom in kajžarsko revščino, idejno pa je satira na birokratizem mladega sodnika. Črtica »*Mamon*« zajema (iz sodnih aktov) tragično življenje skopuha. Zabavne in zabavljive so *humoreske* (1889—1892): »*Dva adjunkta*«, »*Nova železnica*« (pogost motiv v malomeščanskih povestih in tudi burkah)^[45], »*Dohtar Konec in njegov konj*« in »*Kolesarjeva snubitev*«.

Posebej ljudstvu namenjene in prav zanj napisane povesti za pouk in zabavo je objavljala tudi Kersnik v publikacijah Družbe sv. Mohorja^[46]. V njih smeši neumni ponos preprostega človeka, ki se pravda za prazno besedičenje zaradi priimka »šema«, pa bi pri tem zapravil tudi ves grunt: »*Za čast*«. Uči ljubezni do domovine in hvaležnosti do staršev: »*Rejenčeva osveta*«. Drastično pa razkriva sleparstvo in posledice vražarstva. Taka ljudska povest je »*Kako je stari Molek tatu iskal*«, poleg Erjavčeve »*Ni vse zlato, kar se sveti*« najboljša poučna povest v vsem našem slovstvu. V naslednji literarni

generaciji je najmarkantnejši tak ljudski pripovednik z zdravim zrnjem za vzgajanje *Fran S. Finžgar*.

Pretresljiva je zgodba »Znojilčevega Marka božja pot«. Marko, nekoliko slaboumen in zato zapostavljan otrok, je z doma ušel na božjo pot, domov grede pa je zašel v drugo vas, ki se je prav tako imenovala Znojile, kakor njegov domači kraj. Boter ga je končno našel in odvedel domov. Saj sem bil na Znojilah, je modroval Marko, boter pa ga je zavrnil, češ, ali misliš, da so samo ene Znojile na svetu? — »Samo ene!« je odgovoril Marko nedolžno in ni vedel, da je izrekel veliko resnico: dom je samo eden! — To povest je zajel pisatelj po resničnem dogodku.

V kmetskih povestih, slikah in ljudskih povestih je dosegel Kersnikov realizem svoj vrh. Z njimi je Kersnik ustvaril v našem slovstvu resničnejšo podobo slovenskega kmeta in vzorno realistično povest.

Kersnikov jezik in slog

V študiji o jeziku naših pripovednikov ugotavlja jezikoslovec dr. A. Breznik (Dis. 1925), da je bil Kersnik v začetnih spisih (1873—76) odvisen od Jurčičevega časnikarskega pripovednega jezika^[47], kasneje pa da se je v vsaki novi povesti vidno bližal živemu jeziku ljudstva in izobražencev in v zadnjih povestih (»Testament«, »Jara gospôda«, »Očetov greh«) pisal že tako svež jezik, da se je bližal oni stopnji, na kateri je pripovedni jezik našel Ivan Cankar.

Časnikarski jezik iz dnevnika »Slov. Naroda« moti naravno in preprosto govorico kmetskih ljudi v Kersnikovih povestih. Kersniku je pač manjkalo dobre jezikovne šole ravno v onih prvih letih podlistkov. Živel je v Gradcu, od doma je še čutil močan vpliv nemških revij^[48], v slovenski književnosti pa je bila ravno v teh letih popolna suša, imeli nismo nobene revije, razen Trstenjak-Pajkove »Zore«, ki pa taki nalogi itak ni ustrezala. Šele v ljubljanski družbi Dramatičnega društva je našel pravi — živi vir občevalnega jezika meščanske družbe in ga tako sijajno stilistično izoblikoval, da je posekal vse svoje predhodnike. Enako je našel najbolj pravi vir kmetiškega jezika šele takrat, ko se je za stalno usidral v kmetskem svetu kot notar na svojem rojstnem Brdu. Blagodejno je pa nanj vplival tudi Fran Levec, jezikovno in estetsko izobraženi urednik »Ljubljanskega Zvona«, kjer je Kersnik v drugi dobi svojega pisateljevanja največ sodeloval.

Pravi realist mora dobro opazovati neposredno življenje in ne sme mu uiti ravno oni najmočnejši izrazni faktor — jezik njegovih resničnih ljudi. Nazorno vidimo ravno pri Kersniku še drugo psihološko zanimivost: slikal je vnanje dogodke; v psihološko

globino svojih junakov se navadno ni podajal. Tak je tudi jezik: iz govornice zajema le splošno znani besedni zaklad, jezik kmetov dobro zadene, a ne uporablja dialektičnih posebnosti, ki bi bile pa neizogibno potrebne pri slikanju intimnejše duševnosti povestnih junakov.

Prireditelj.

Slovstvo

KNJIŽEVNE IZDAJE KERSNIKOVIH DEL: 1. *Na Žerinjah*, izviren roman, izšel v (Jurčičevi) »Slovenski knjižnici« 1876. 4. zvezek. — 2. »Berite Novice!«, vesela igra v 1 dejanju. Spisala J. K(ersnik) in J. J(určič), izdala »Slovenska Talija«, 44. a zvezek, 1879. — 3. Rokovnjači, historičen roman. Spisala Josip Jurčič in Janko Kersnik. Ponatis iz Ljubljanskega Zvona, 1882. — 4. Janka Kersnika Zbrani spisi, uredil dr. Vladimir Levec I. in II., dr. Ivan Prijatelj pa III., IV. in V. zvezek. I. zv.: *Cyklamen in Agitator (1901)*; II. zv.: *Na Žerinjah, Lutrski ljudje, Testament (1902)*; III. zv.: *Rošlin in Vrjanko, Jara gospoda, Očetov greh (1904)*; IV. zv.: *Gospod Janez, Kmetske slike, Povesti za ljudstvo (1905)*; V. zv.: *Pesmi, »Berite Novice!«, Leposlovni in politični listki (1907)*. — 5. Izbrani spisi za mladino, priredila F. Erjavec in P. Flere, z risbami okrasil A. G. Kos, 1924. — V zbirki Tisk. zadruge »Prosveti in zabavi« je priredil dr. I. Prijatelj: 6. *Cyklamen (1924)* — 7. *Agitator (1924)* — 8. *Testament (1927)*. — 9. *Dramatiziral je Testament* v dramo s 4 dejanji Ivan Rozman, 2., popravljeni natis izdala Zvezna knjigarna (1923). — 10. Snov »*Rokovnjačev*« je porabil za ljudsko igro Fran Govekar (3 izdaje: 1899, 1904, 1918). — 11. *Prevodi*. Mnogo spisov je prevedenih v srbohrvaščino, češčino in nemščino, n. pr. *Cyklamen* v vse te 3 jezike, v nemščino celó dvakrat (1885 in 1901), v češčino pa l. 1924. (Květ noči svetojanské). *Agitator* v češčini (1923) in srbohrvaščini. V nemščino so Kersnika prevajali Zofka Kvedrova, dr. Fran Vidic in Anton Funtek.

SLOVSTVO O KERSNIKU: Dr. I. Tavčar: nekrolog v Slov. Narodu 29. julija 1897 — Vlad. Levec: nekrolog v Slov. Narodu 7. in 9. avgusta 1897 — Fran Levec: Kersnik. Prijateljski spomini, v Lj. Zvonu 1897 — Dr. Fran Zbašnik: Spomini na J. K., v Lj. Zvonu 1898 — Dr. Fran Vidic v Ilustriranem narodnem koledarju 1898. — Najpomembnejša in najobsežnejša pa je monografija drja. Ivana Prijatelja: *Janko Kersnik, njega delo in doba*: I. zvezek (1910, 256 strani) Leta mladosti in učenja; II. in III. zvezek (1914, 644 strani) Novelist in politik. (Kulturno in političnozgodovinska študija tedanje dobe.) — Glaserjeva ter Grafenauerjeva Zgodovina slovenskega slovstva. — F. Erjavec in P. Flere: Življenjepis v uvodu »Izbranih spisov za

mladino« (1924). — *Dr. Anton Breznik* v študiji »Jezik naših pripovednikov« (Dom in svet, 1925: 5. Kersnik). — *Dr. Ivan Grafenauer* v Slov. biografskem leksikonu I. knjiga, 445—452. — »Življenje in svet« 24. julija 1937: *S. Bunc*: Literarna slika ob 40letnici njegove smrti; — *Ivan Koštiál*: O Kersnikovem jeziku; — *Dr. Anton Debeljak*: J. K. in narodna obramba (»Naša pesem«^[49]).

1. ↑ Tako je *realizem* razložil Kersnik v oceni Aškerčevih »Balad in romanc« l. 1890. v Lj. Zvonu; (prim. Zbr. spise V. zv.).
2. ↑ *Licej* se je imenovala akademska šola v Ljubljani; imela je dva filozofska letnika, gimnazije pa so imele tedaj le 6 razredov.
3. ↑ *Šestdeseta leta*: po končanem Bachovem absolutizmu in najostrejši cenzuri (1852—59) se je tudi pri Slovencih razvilo živahno društveno življenje, časopisje in književnost: 1860 Učiteljski tovariš, Wolfov slovar, Vilharjeve Pesmi; 1861 začetek *Narodnih čitalnic*; — 1861—69 Cvetje iz domačih in tujih logov; — 1862 Južni Sokol; — 1863 Vilharjev list »Naprej«, Slovenska Matica; — 1864 Jenkove Pesmi; — 1865—67 v Celovcu Einspielerjev »Slovenec«; — 1865—70 v Ljubljani nemški list »Triglav«; — 1865 Jurčič-Marnov almanah »Slovenska vila«; — 1866 »Klasje« (Prešernove poezije); rojstvo himne »Naprej zastava Slave«; — 1867 ustanovljeno Dramatično društvo (to leto je bil izglasovan oni usodni avstrijski dualizem); — 1868 »Mladika« (zbornik pesmi in povesti); ustanovljen »Slovenski Narod«; začetek slovenskih *taborov* (političnih zborovanj na prostem; 9. avg. v Ljutomeru, 6. sept. v Žalcu, 18. okt. v Šempasu); Mladoslovenci prevzamejo kulturno in politično vodstvo. — 1869 Stritarjeve »Pesmi«; v Ljubljani humorističen list »Brencelj«, v Trstu »Juri s pušo«, v Celovcu »Besednik« (kratkočasen in podučen list za ljudstvo); tabori v: Brdih pri Gorici, Sevnici, Pivki na Kalcu in Vižmarjih. — 1870 na Dunaju Stritarjev »Zvon«, Levstikov »Pavliha«; v Ljubljani (1. dec.) slovensko-hrvatsko-srbski shod prve »Jugoslovanske zveze«; tabori v Cerknici, Vipavi, Bistrici in Zaprečah na Koroškem, Kubedu v Istriji in pri Kapelah na Štajerskem.
4. ↑ »Levstik je rodil Jurčiča«, s to jedrnato označitvijo Jurčičevega pomena začenja dr. I. Prijatelj uvod v svojo izdajo Jurčičevih Zbranih spisov (zv. I, str. 1).
5. ↑ »Turnarji«, člani nemškega telovadnega društva (Turnverein), ustanovljenega nalašč proti Sokolom. L. 1869. so priredili na Jančah (blizu Zaloga) veselico, z domačini se je vnel pretep; turnarje so branili orožniki in so z bajoneti zabodli slovenskega kmetskega fanta Rodeta do smrti.
6. ↑ *Finančna prokuratura*, danes: državno pravobranilstvo, zastopa državo v civilnopravnih zadevah in je javni svetovalec državnim uradom v upravnih poslih.
7. ↑ *Dr. Jernej Zupanc* (1810—1898) je bil notar v Ljubljani.
8. ↑ *Deželni glavar* (nem.: Landeshauptmann), predstavnik deželne samouprave v stari Avstriji.

9. ↑ *Dr. Edvard Šavnik* (1852—1931), znamenit zdravnik v Kranju, se je v mlajših letih mnogo udejstvoval v mladoslovenskem pokretu.
10. ↑ Kersnikova soproga *Alojzija* je preživela moža skoraj za 40 let. Pisateljev sin *dr. Janko Kersnik* (1881—1937) je bil ravnatelj Kmetijske posojilnice in tudi duhoviti stilist.
11. ↑ *Luka Tavčar*, Kersnikov tast, je bil lastnik tedanjega hotela Evrope v Ljubljani. Tu se je shajala literarna in politična družba Mladoslovencev okrog Levstika in Jurčiča; tu je Jurčič sprva urejal tudi svoj dnevnik »Slov. Narod«.
12. ↑ *ustavak*, pristaš avstrijske ustave.
13. ↑ *Oportunska politika*, politika, ki jo vodi koristoljubje, ravno nasprotno od načelne politike, ki sprejema nase tudi lastne žrtve, se za svoje ideje raje žrtvuje, kakor pa bi se uklonila zaradi koristi, ki jih lahko doseže, če zataji načela. Stritar je v 39. »Dunajskem sonetu« krepko obsodil tako politiko tedanjih prvakov:

Bolezen nova, grdo oportunistvo!
 Močvir, ki že topiš nam v káli nade,
 ki v te zagazil je Sloven do brade:
 kakó naj ti po naše rečem? — Kljunstvo!
 Ti paznoúho zajčje trepetunstvo!
 Beseda krepka ti iz ust ne pade,
 predevaš sklepe, kakor mačka mlade;
 prokleta ti vsestransko omahunstvo!

»Kljunstvo« meri na politika Karla *Kluna* (* 1841) v Prigorici pri Ribnici, umrl 1896 v Budimpešti); tedaj je bil stolni kaplan pri ljubljanski škofiji, pozneje je postal kanonik. Načelen boj je vodil proti svobodomiselstvu Mladoslovencev in proti »Sl. Narodu« je ustanovil l. 1873. »Slovenca«.

14. ↑ Sodbo dr. I. Prijatelja o Kersnikovih podlistkih glej v K. Zbr. spisih VI. zv., str. 225—244.
15. ↑ Kersnik o podlistku: »...tu doli pod črto veljajo drugi zakoni«, glej 4. podlistek v seriji »Vieux Saxe«.
16. ↑ *Etbin Henrik Costa* (1832—1875), doktor modroslovja in prava, po poklicu odvetnik. Uveljavil se je kot zgodovinar, pisatelj in politik. Bil je državni (1863—73) in deželni poslanec, ljubljanski župan, načelnik »Južnega Sokola«, soustanovitelj in podpredsednik Matice Slovenske, marljiv in plodovit delavec v vseh važnejših ustanovah Bleiweisove stranke. Bleiweis ga je imenoval »najljubšega sinu Slovenije«. Ker je bil pa po rodu nemške in italijanske krvi in v mladih letih svobodomislec, a se je v Bleiweisovem političnem taboru povzpел do vodilnih mest v slovenski politiki in v verskih pokreth, ter postal najmočnejša opora Bleiweisove konservativne politike, ga je Stritar strašno ožigosal v 9., 33.,

34. in 35. »Dunajskem sonetu«. Imenuje ga Bleiweisovega političnega »sinú« ter »hinavca, pismouka in farizeja«.
17. ↑ *Msgr. Luka Jeran* (1818—1896) nabožni pesnik in pisatelj ter 40 let urednik cerkvenega lista »Zgodnja Danica«; proti literaturi z ljubezensko vsebino se je boril rigorozno, zahteval je, naj posvetno slovstvo sploh služi verskemu, in vero je smatral za bistven znak narodnosti. (Msgr. = monsignor; izgovori: monsinjor; pomeni: »moj gospod«, častni naslov za cerkvene dostojanstvenike.)
18. ↑ *Josip Marn* (1832—1893). Kersnik ga smeši v svojih podlistkih podobno kakor Stritar v »Dun. sonetih«; v 11. »Nedeljskem pismu« ga naziva »naš »slavnoznani« jezikoslovec in literarni zgodovinar« in smeši njegovo razdelitev pesnikov na tri vrste: prvič na »Vodnikovce« (ki okrogle, poskočne pesmi pojo, kakor n. pr.: Ena bolha me pika, en vrabec me jé ...), drugič na »Koseskijevce« (ki šestomere kujejo, ode mólijo in legende obravnavajo) in nazadnje na »Prešernovce« (ki »ljubemčkajo« in »objemčkajo«; sem šteje Marn Stritarja in Levstika, h Koseskemu Tomana, zraven pa uvršča Kersnik tudi kritika Marna).
19. ↑ *Karel Dežman* (1821—1889), kustos deželnega muzeja, nadarjen znanstvenik in politik; v prvih letih je bil navdušen narodnjak, njegova je ona znamenita pesem »Proklete grablje«. Toda obupal je nad slovenskimi politiki in prestopil (l. 1861.) v nemški tabor.
20. ↑ *Corpus iuris* = zakonik, zbirka zakonov.
21. ↑ *Signum temporis* = znamenje časa.
22. ↑ *Sinja gorica*, »nemški prevod« v Schweinsdorf je mogel nastati odtod, ker Nemcu ni bil izraz »sinja« razumljiv pa ga je zamenjal z besedo »svinja« = Schwein.
23. ↑ »*Na Žerinjah*«, primerjaj n. pr. slikarja Rogulina z Lovretom Kvasom v Jurčičevem »Desetem bratu«, tehniko zapletljajev: v glavno dejanje posegajo stranski dogodki iz prejšnjih časov; tipičen pojav tedanje nemške meščanske povesti.
24. ↑ »*Slovensko knjižnico*«, je izdajal Jurčič, izšlo je 8 zvezkov, l. 1876.—1880.
25. ↑ *Les extrêmes se touchent* = skrajna nasprotja se privlačujejo.
26. ↑ *Kozmopolitičen* = svetovljanski, izven narodov stoječ, občečloveški.
27. ↑ »*Razvoj svetovne poezije*« je objavljen v Sl. Narodu v podlistkih od 4.—10. jan. 1878.
28. ↑ »*Slovenska Talija*«, zbirka dramatičnih del in iger, katero je izdajalo l. 1867.—1896. »Dramatično društvo«; izšlo je 60 zvezkov. V zvezku 44a) je izšla l. 1879. Kersnik-Jurčičeva enodejanka »Berite Novice!«
29. ↑ *Filip Haderlap* (* l. 1849. v Remšniku na Koroškem, a kdaj in kje je umrl, ni znano; od l. 1896. ni več sledu za njim). Bil je mnogostranski in plodovit kulturni in politični delavec: pesnik, pisatelj, prevajalec, kritik, urednik raznih listov, v l.

1877.—1882. »Slovenca«, 1882 pa je ustanovil svoj list »Ljudski glas«, v katerem je pod poglavjem »Jezikovna pisma« predlagal novo abecedno reformo, kar tako satirično zavrača Kersnik. Uveljavila pa se je v glavnem izreka trdega »l«-a za »u« (dvoustnični »v«) nekako 40 let po smiselno podobnem Haderlapovem reformnem predlogu (1882).

30. ↑ Gregorčičeva literarna basen »Pajek«, vpletena v Kersnikovi satiri na Pajka, se glasi takole: Nek pajek je mrežo razpél, da káko mušico bi vjel, po zmoti pa zgrabi *čebélo*, ki ima med in pa — želo. Gorjé, če čebela ga vpiči! Življenje neznatno mu vniči, da v veke bo spal med mrličí ... čebela pa vsmili se pajka; da stara ne bode mu plakala majka, sirota pa dálje živi, po stari navadi naj mreže si spleta, po zračnih vrvéh *glumač* naj leta; vendàr pa *čebele* naj v miru pusti, po svoji naj šegi *mušice* lovi!. Dr. Janko Pajk (1837—1899), *filozof, kritik, urednik. Bil je profesor v Gorici, Kranju, Mariboru; zaradi narodne politike prestavljen v Brno, potem na Dunaj. S filozofskimi teoretičnimi nazori se je nesrečno zapletel v literarne polemike, mnogo ravno z dlakocepsko kritiko Gregorčičevih pesmi.*
31. ↑ Anton Kos-Cestnikov, tudi s psevdonimom »Spectabilis«, je kot publicist iniciativno posegal v slovenska javna vprašanja; bil je v pravniški službi v Zagrebu.
32. ↑ *Elastikarji* (Fran Šuklje, sodnik Fran Višnikar in Kersnik) so bili zmernejša (= elastična ali prožna) skupina pristašev dunajske vladne stranke, od katere so upali več doseči zlepa kakor pa z *radikalno* (načelno) politiko, katere glavni zagovorniki so bili tedaj dr. Valentin Zarnik, Ivan Hribar in dr. Ivan Tavčar. Ker so »radikalci« imeli v rokah »Slov. Narod«, je ustanovil Šuklje za svojo politiko »Ljubljanski list«; izhajal je (kot večerna priloga deželnemu uradnemu časniku) l. 1884. in 1885.
33. ↑ *Taaffe Edvard*, predsednik dunajske vlade (1879— 1893), ki je bila Slovanom prijaznejša od drugih.
34. ↑ *Vieux Saxe* = star saksonski porcelan, takrat moderen posebno v modro barvan. Simbolično hoče Kersnik s tem naslovom šaljivo označiti modo svojih listkov.
35. ↑ »Slovan«, političen in leposloven list (1884—1887) je bil deloma konkurent Lj. Zvonu. Ustanovil ga je Iv. Hribar z radikalnim in slovanskim programom in ga izdajal skupno z drjem. I. Tavčarjem, ki mu je dopolnil leposlovni program.
36. ↑ *Vatroslav Holz*, s psevdonimi Prostoslav Kretanov, Olčev Igo in Lovro Anželov (1844—1914); bil je pod Hribarjevim ravnateljstvom uradnik zavarovalniške »Banke Slavije«. Popisoval je zanimive spomine s potovanj in obiskov pri znamenitih možeh. Kersnik je satirično posnel njegova potovanja »Križem domovine«, objavljena v »Slovanu«, in oponašajoč tudi njegov psevdonim se je podpisal: Kretoslav Prostanov.
37. ↑ *Travestija*, po kaki znameniti pesmi prirejena enaka pesem po obliki, a šaljivo premenjena vsebina

38. ↑ »*Mušice*«. L. 1895. je Kersnik propadel pri deželnozbornih volitvah kot kandidat narodnonapredne stranke nasproti tekmecu »katoliškonarodne stranke«. Za poslanca ga je potem izvolila sicer »Trgovska in obrtna zbornica« kot svojega zastopnika, političnim nasprotnikom pa se je maščeval z zabavljicami; »Sl. Narod« jih je prinašal med dnevnimi vestmi.
39. ↑ *Dr. Anton Mahnič* (1850—1920), verski in politični ideolog, je ostro posegal v slov. slovstvo s kritiko.
40. ↑ *Noblesse oblige* = plemiške dolžnosti, t. j. vzvišen stan ima vzvišene dolžnosti.
41. ↑ *Dosledni realizem* je toliko ko pravi realizem, »objektivno« slikanje, t. j. brez idealiziranja.
42. ↑ Jara gospôda = nova, mlada gospôda; izraz z zaničljivim pomenom: napihnjena gospoda, ki kaže ošabnost in oblastnost, da zakrije svoje poreklo iz preprostega stanu. Drastično karakterizira jaro gospôdo srbski pregovor: »Kad se vlašće pogospôdi, gore vlašće nego pašće.« — Jara setev = spomladanska setev.
43. ↑ V povesti »*Očetov greh*« primerjaj snov Jurčičeve povesti »*Sosedov sin*«, zajeto tudi iz gruntarskega in kajžarskega življenja, a z drugačnim motivom in drugačno vsebino!
44. ↑ *Rejenka*. Kako značilna je bila rejenka za Stritarja, primerjaj v Prijateljevem uvodu v »Stritarjevo antologijo«, str. 4 in 5! »Na tej (= domači) »trati« je Stritar pisateljval in sanjaril z deklico, o kateri bi se moglo reči, da je osrednja ženska postava vsega njegovega pesniškega delovanja, središče, okrog katerega se je gibalo vse njegovo čustvovanje, skrivnostni ženski ideal, ki ga je dvignil pesnik na visoki piedestal svojih sanj. To je bila sosedova — Rejenka ...« O njej je zlagal pesmi, pisal povesti in rejenka je glavna oseba tudi v njegovem najpomembnejšem romanu »*Zorinu*«. Ime »Rejenka« je ohranil celo v nemškem prevodu svoje romance neizpremenjeno. Dr. I. Prijatelj simbolično postavlja rejenko kot Stritarjevo — Muzo. — Tragiko preužitkarjev primerjaj n. pr. tudi v drami dr. A. Alojzija Remca: »*Preužitkarji*«.
45. ↑ Motiv in snov »*Nove železnice*« primerjaj n. pr. tudi v komediji nemškega dramatika Ludvika Thoma »*Lokalna železnica*«, ki je izšla v slovenskem prevodu v zbirki gledaliških iger »*Oder*«, l. 1923., 5. zv.
46. ↑ Za Družbo sv. Mohorja so pisali poučne povesti v primernejšem preprostem slogu in z vzgojno tendenco n. pr. Jurčič, Tavčar, Mencinger, Stritar in celo Cankar, ki je sicer načelno odklanjal didaktičnost v umetnem slovstvu.
47. ↑ Med primeri časnikarskega vpliva navaja dr. A. Breznik v svojem referatu (*Dom in svet*, 1935, str. 78 in 79) n. pr. takele besede: »znati« v pomenu »vedeti«, »idem« za »grem«, »pohod« za »obisk«, »vznesitost« za »zamaknjenost«, in tudi izraze, ki so se močno udomačili tudi pri drugih pisateljih, n. pr. opasen, sličen, motriti, razmotrivati (za: nevaren, podoben, gledati, premišljati) itd.

48. ↑ Ivan Koštiál navaja (v »Življenju in svetu« 24. VII. 1937) primere nemškega vpliva na Kersnikovo sintakso in oblikoslovje, n. pr.: ubogati komu, (nam.: koga); jaz ga vem krotiti (nam.: znami krotiti); dovoljajte, gospica! (nam. dovršno: dovolite!). Nemščina namreč ne razlikuje dovršnosti in nedovršnosti glagolov po obliki, ampak po časih.
49. ↑ »*Naša pesem*« je Kersnikov odgovor na dunajski razpis Nemcem, da dobi nagrado 100 cekinov, kdor zloži najboljšo pesem za tolažbo Nemcem »v njihovem ogroženem položaju«. Kersnik odgovarja Nemcem: »Cekinov ste cesarskih sto za pesem obljubili, ki naj potoži vaše zlo, izmišljeno po sili ...« Zavrača jih, da se šopirijo z zgodovino, ki jo je ustvarila slovanska kri, a le naj pojejo to svojo »zlato«, z zlatimi cekini plačano pesem, mi jim vrnemo naš »Naprej!«, potem pa še »Slovani hej!«, da jim bo vroče v dno srca. Pesem je bila objavljena v Lj. Zvonu 1882, ponatis v Prijateljevi izdaji »Zbranih spisov« (V. zvezek) in v Erjavec-Fleretovi izdaji »Izbranih spisov za mladino«.

Kmetske slike

Ponkerčev oča

[Janko Kersnik](#)

Viri: [Kmetske slike in ljudske povesti, 1937.](#)

To delo je v **javni lasti**, ker so avtorske pravice potekle.

Dovoljenje: Po [Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah](#) (59. člen) trajajo avtorske pravice še 70 let po avtorjevi smrti.

Za anonimna in psevdonimna dela (kadar ni mogoče nedvoumno ugotoviti avtorja) trajajo 70 let po zakoniti objavi dela (61. člen).

Stopnja obdelave: To besedilo je pregledalo več urednikov in je brez tipkarskih in slogovnih napak.

Izvozi v formatu: [epub](#) [mobi](#) [pdf](#) [rtf](#) [txt](#)

I

Tam doli pod Kompoljskim gradom v zatišju dveh majhnih dolin, raztezajočih se na sever in na vzhod, delala je soseskina cesta majhen klanec. Preko ceste vrhu klanca pa sta držali dve ozki stezi.

Vsi grajski in kmetski lovci pripovedovali so, da je tamkaj na razpotju izvrsten stan za vsakovrstno divjačino.

Zajec, gnan in pojan od tulečih psov, pripihati mora, kakor so pravili lovci, kar po cesti, bodisi od desne ali leve; lisica priplazi in privleče se po ozki spodnji stezi in njo je treba posebno paziti. Srnjak pa prilomi skozi gosto, z robidovjem preraščeno grmovje; Že na dve sto korakov ga lahko čuješ in na cesto pred puško mora priti.

Izvrsten stan je bil to! Tudi za srnice, lahkonože, živooke srnice!

A po teh streljati bilo je strogo prepovedano; grajski gospodarji so varovali svojo divjačino.

Bilo je septembra meseca, ko se je Že zgodaj, v hladni rosi odpravilo nekoliko lovcev iz Kompoljskega grada na lov dol v zatišje.

Bilo jih je majhno krdelce. Grajski gospodar je hotel imeti nekaj zajcev, a sam ni utegnil iti nanje. Poslal je svoje lovske čuvaje, štirje so bili, in pridružil se jim je grajski učitelj, odgojevalec gospodarjevih sinov. Vedel je, da bosta mlada dva barončka spala do desetih, in do tedaj hoteli so se vsi vrniti. Pozneje se je pač rosa posušila in sled se je izgubil.

Učitelj bil je po svojem službenem stanu med današnjimi najodličnejši lovec; postavili so ga torej na najboljše mesto, tja na soseskino cesto na razpotje. Nič ne de, četudi ne zadene vsakega zajca; dovolj jih je tam po brežinah in čuvaji imajo bistre oči, da paznauhca ugledajo lahko že na ležišču. Tam na obrobku vzhodne doline žarilo se je malo, ko je grajski učitelj prikorakal tja na svoj stan. Lep mož je bil ta učitelj in še mlad.

Dolgo še ni bil v gradu in tudi ostati ni hotel dolgo, kajti študirati je mislil še dalje zase, in le počitnice svoje in morda še nekaj mesecev več hotel je prebiti tukaj. In kaj! Saj je bilo tudi dolgočasno v tem gradu; v mestu je pač druga zabava. Lov, to je bilo še edino, to je bilo še nekaj tu v teh hribih. Ta še pomaga pozabiti nekoliko teh baronovih paglavcev. Grenak kruh je to učiteljevanje pri visokih ljudeh — hvala bogu, da se lahko osladi, dokler smo v mestih. Pa na deželi!

Dobro uro že je stal učitelj tam na svojem stanu in ustrelil je bil res enega zajca, a po dveh je bil krivo pomeril. Ubitega pa je ponosno obesil na suho vejo v bližnjem borovcu. Gonjači so se bili s psi obrnili v drugo stran in učitelj je moral čakati, da se vrnejo okrog griča zopet proti njemu. Sédel je torej kraj ceste na odrušen kamen. Kar ga opozorijo lahke stopinje, katere so prihajale po soseskinem potu navzgor.

Mlada kmetska deklica prišla je mimo. Bila je pa tudi vredna, da si jo je človek, in četudi ni bil tako mlad ko grajski učitelj, ogledal in ogovoril. A zadnjega ni bilo treba, kajti dekle je samo postalo pred zajcem in radovedno vprašalo: »Ali ste ga tukaj ustrelili?« Učitelja še pogledala ni bolj nego površno.

»Tukaj, tukaj!« reče oni, ki ni mogel z očesom od nje. »Kam pa ti greš?« pristavlja, ker ona ga je bolj zanimala nego zajec.

Zdaj uprla je tudi deklica pogled svoj v lovca. Zardela je malo.

»Na polje!« dejala je hitro in hotela dalje po cesti. »Čakaj malo, čakaj!« reče oni in stopi sredi pota pred njo. »Kako ti je pa ime?«

Govoreč, hotel jo je prijeti čez pas. A ona se mu izmuzne.

»Vsak dan Urška!« reče smeje se in hiti navzdol. A on je naglo zopet pri njej ter jo pridrži za roko. »Urška? Čigava U

»Pustite me, meni se mudi!« reče ona malo nejevoljna, a vendar silil ji je smeh v zardelo lice. »Povej mi, čigava si, potem te izpustim, prej ne!« Govoril je to z resnim naglasom, tako da se je videlo, da misli v istini izpolniti svoj namen.

Deklica je vila sem in tja svojo roko, katero je on krepko držal, ter pogledala po cesti gor in dol, da li nikdo ne prihaja. Sramovala se je. »Tolstovršnikova sem. Zdaj me pa pustite v miru!« In on jo je res izpustil.

Samo prej je še prijel jo hitro čez pas in jo bliskoma poljubil na majhne rdeče ustne. Odrinila ga je nejevoljno in, roko svojo na ustih držeč, stekla po cesti. Kmalu je bila za ovinkom, a učitelj je še vedno stal na mestu in gledal za njo.

»Tolstovršnikova Urška!« dejal je sam pri sebi. »To si bomo zapomnili; nisem videl še lepšega dekletca; malo zabave bode morda vendar v teh hribih!«

Kakih štirinajst dni pozneje jel je učitelj pogostoma hoditi zvečer na sprehod, kakor je sam dejal, in pozno se je vračal. Baron se ni menil mnogo zanj, ker večere je imel oni proste; tudi drugi posli se niso brigali za učitelja; in če je tudi ta ali oni hlapec kako sumnjo izrekel o teh ponočnih učiteljevih sprehodih, gotovega nihče ni vedel povedati. Znal se je le, da hodi grajski učitelj navadno tja po dolini, na katere spodnjem koncu, dobre pol ure daleč, je stala samotna Tolstovršnikova hiša.

Čez dva meseca pa so baronovi odšli v mesto in učitelj z njimi. Odslej se tudi med posli ni govorilo več o njem.

II

Kričal je in drl se na vse pretege, ko so ga nesli h krstu. V cerkvi pa so mladi Župnik gospod Janez grdo gledali, ko so ga obličali z vodo in ko so mu polagali peščico soli na jeziček.

»Ponkrèc naj bo, Ponkrèc!« dejali so potem gospod Janez, »saj nima očeta, da bi mu imena izbiral; danes je pa svetega Ponkrca god!« — Ni boter ni botrinja nista hotela ugovarjati, čeravno je bil boter Že zinil, da bi bil nasvetoval drugo ime; tako je bil krščen fantič za Ponkrca. In gospod Janez so vnovič grdo pogledali, vprašujoč malo pozneje v farovžu botra: »Koga bom pa za očeta zapisal?«

»I, se bo Že oglasil, če se bo hotel!« dejal je boter, in potem so gospod Janez pustili prazno tisto vrsto v krstni knjigi, kamor se ima zapisati očetovo ime, priimek in dostojanstvo.

Kriččega Ponkrca pa so odnesli domov.

Tamkaj tudi ni bil vesel dan. Stari Tolstovršnik je že od jutra sem klel in hudoval se okrog hiše in, ko se mu je zdelo dovolj, zadel je sekuro na ramo ter odšel v gozd smrečje klestit. čakati ni hotel, da prineso malega vnuka iz cerkve. Želel in prerokoval

mu je vse, samo dobrega nič. Stara Tolstovršnica pa je brisala na tihem solze in kuhala juho za bolno hčerko. Tej je bilo slabo, silno slabo.

»Na, Urška,« dejala je mati, prišedši z malim loncem v izbo; »tole juho izpij; Aniška mi je kokoš poslala, tako lepo kokoš, da jo je bilo škoda klati; le pij, Urška, dobro ti bo delo!«

Vtem sta prinesla botra mladega krščenca. položili so ga v zibel in gugali jo sem ter tja, kajti kričal je še vedno.

»Ali so gospod kaj rekli?« vpraša stara mati potihoma botra.

»Dosti niso rekli,« reče ta, »pa krstili so ga na današnjega svetnika!«

»Kako pravite,« oglasi se bolno dekle, »kako so ga krstili?«

»Ponkrèc je, Ponkrèc; danes je njegov god! Gospod Janez so tako hoteli!«

»Oh, moj Bog!« zaihti mlada mati na glas in solze jo oblijó.

»I, kaj boš jokala! V nebesa lahko pride, naj bo Že Jože ali Jurij ali pa to, kar je; z gospodom se nismo mogli kregati!« reče botra ter ziblje venomer otroka.

Tudi stara mati je brisala solze, a rekla ni nič.

»Očeta so tudi hoteli vedeti!« pristavlja boter ter ogleduje svoje umetno na kveder šivane čevlje.

»Oh, ti ljubi Bog!« vzdihne Tolstovršnica.

Dekle v postelji pa je zakrilo obraz. Tako slabo ji je bilo in tudi tako hudo pri srcu. Botra sta kmalu odšla in okoli poldne vrnil se je tudi stari Tolstovršnik domov. Sekiro je zasadil na tvalo pred hlevom in potem ogledoval pod kozolcem voz in nekaj borovih plohov, ki so se tam sušili. Naposled je šel v hišo, a po bolni hčerki ni vprašal.

Pri kosilu so vsi molčali: gospodar, hlapec in dekla; matere ni bilo. Drugi dan pa je pri farni cerkvi zvonilo mrliču. Tolstovršnikova Urška je bila umrla. Ko so jo pokopavali, bil je tudi stari Tolstovršnik med pogrebci in si je nekajkrat potegnil z desnim rokavom čez obraz. Stara mati pa je doma sedela in vzdihovala in jokala ter zibala malega Ponkrcà.

III

Minilo je trideset let.

Na Tolstovršnikovem domu gospodaril je Ponkrèc. Za starim očetom, ki je prvi šel s tega sveta, gospodinjala je stara mati, a ta je pred nekoliko leti izročila vse vnuku. Umrla pa je leto pozneje, ko se je oženil Ponkrèc.

Ta je sedaj kmetoval tukaj, kakor so kmetovali drugi pred njim. Ves teden je bilo dela in truda dovolj, ob nedeljah pa si je časi rad privoščil kozarec vina, če je bilo toliko okroglega pri hiši, da se oni krajcarji niso poznali; kajti bil je priden in varčen mož. Posestvo njegovo stalo je bolj na samoti, tako da je malokdaj oglasil se kakšen popoten človek tu; a če je kdo prišel, Ponkrèc nikogar ni podil od hiše; še jesti mu je dal in prenočil ga pod kozolcem, pozimi pa v hlevu. In vse to za dobro besedo.

Bilo je okoli božiča in mraz, da je škripal sneg pod nogo. Pri Tolstovršnikovih so odvečerjali, kar pride hlapec pravit gospodarju, da na koncu hleva sloni človek ob zidu, ki prosi prenočišča, ker je tako oslabel, da ne more dalje.

»Kdo pa je?« vpraša gospodar.

»E, kakšen capin mora biti; raztrgan je in skoro bos,« meni hlapec nejevoljno.

»Naj bo, kar hoče, v hlev na slamo mu pokaži!«

Čez nekoliko časa odloži Ponkrèc svojo kratko pipo in reče ženi, ki je otroke spat spravljala: »Pogledal bom pa vendar, kakov capin je tam v hlevu; če je pravi, mi še kravo ukrade.«

V hlevu, tam v zadnjem kotu je na slami zleknjen stokal star mož. Hlapec je bil vrgel raztrgan kožuh nanj in v tega se je zavijal stari capin, kajti tak je bil v istini po svoji vnanjosti. Iz čevljev, katere je kazal izpod kožuha, lezli so poleg palcev tudi drugi prsti. Rdeči njegov nos je kazal, da ni od samega mraza rdeč; na glavi je imel le malo las in ti so bili sivi.

»Ta ne bo krave kradel!« mislil si je Ponkrèc, ko je bil ogledal starca.

»Ali vas zebe?« vpraša potem glasno.

»Zdaj je že bolje,« reče oni, »pa lačen sem, lačen!« »Pojdi k materi, Bolt,« veli gospodar hlapcu, »nekaj večerje je ostalo!«

»Ali ste vi gospodar?« vpraša zdaj oni na slami.

»Sem!«

»Ali ste doma tukaj?«

»Kajpak!« deje Ponkrèc, ki je gledal, ali je živini dobro nastlano.

»Kje pa je tista Tolstovršnikova Urška?« vpraša zopet oni počasi in ječe.

»Urška?« odgovarja Ponkrèc osupnjeno, kajti ni se mogel takoj domisliti. »Jaz ne poznam — a, Urška! Tako je bilo moji materi ime.« Čudno se mu je zdelo, kaj povprašuje tujec.

»Ali je že, ali so že umrli mati?« izprašuje zopet oni. »Takrat, ko sem se jaz rodil!«

Tujec je malo premolknil in vzdihnil, potem prične zopet: »Kje je pa vaš — oča?«

»Kaj hudirja povprašujete to?« zaropoče Ponkrèc.

A vtem je prišel hlapec in prinesel nekaj ričeta v skledi. Tujec se je sklonil kvišku in zajel nekajkrat, pa potem zopet odložil žlico ter legel nazaj. »Ne morem, slabo mi je!« reče ječe.

»Umr! bo!« krikne hlapec.

Ponkrèc se skloni čez starca.

»Po gospoda teci,« reče hlapcu, »saj bo res umrl!«

Bolt je zaklel med zobmi; v vas k fari je bilo daleč in debel sneg je ležal zunaj. Pa šel je vendar urno. Čez nekoliko časa odleglo je onemu tako, da je zopet pričel: »Kje je pa vaš — oča?«

Ponkrèc se ni mogel več jeziti. Prisedel je na korito poleg bolnika in dejal: »Saj ga nismo poznali — ne jaz in ne stara mati! Trideset let je tega.«

Capin se je po teh besedah vzel na pol kvišku in zaječal: »Jaz sem tvoj oča!«

Ponkrèc je odskočil k zidu, te besede so ga preplašile; mislil je, da se starcu blede.

Stari capin pa mu je jel pripovedovati počasi, pretrgano in ječe venomer dolgo, dolgo povest in Ponkrèc je le poslušal, zinil ni besede. Vsega — vse lahkomišelnosti in nesreče — vsega tudi ni umel. In ko je končal stavec, šel je Ponkrèc molče ven iz hleva v hišo in je poklical ženo.

Postlala sta v hiši posteljo in z velikim trdom privlekla bolnika iz hleva. Ženi je Ponkrèc le nekaj besed rekel, potem ona ni več povpraševala. Ko so prišli gospod Janez — saj so še vedno duše pasli v tej fari — ležal je tujec Že v čedni postelji v hiši. Hlapec Bolt je debelo gledal to izpremembo. Proti jutru je res umrl — Ponkrčev oča.

Pogreb je oskrbel in plačal sin. Nekoliko dni pozneje pa je prišel še k Župniku, h gospodu Janezu, položil križavec na mizo ter rekel: »Za eno sveto mašo, gospod fajmošter, za mater in pa za — onega; saj veste za katerega!«

Kmetske slike

Mačkova očeta

[Janko Kersnik](#)

Viri: [Kmetske slike in ljudske povesti, 1937.](#)

To delo je v **javni lasti**, ker so avtorske pravice potekle.

Dovoljenje: Po [Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah](#) (59. člen) trajajo avtorske pravice še 70 let po avtorjevi smrti.

Za anonimna in psevdonimna dela (kadar ni mogoče nedvoumno ugotoviti avtorja) trajajo 70 let po zakoniti objavi dela (61. člen).

Stopnja

obdelave: To besedilo je pregledalo več urednikov in je brez tipkarskih in slogovnih napak.

Izvozi v

formatu:

[epub](#)

[mobi](#)

[pdf](#)

[rtf](#)

[txt](#)

Poznal sem oba, starega Mačka namreč in sina njegovega.

Prvi tedaj še ni bil za »starega«^[1] pri hiši, in akoravno je njegov štiridesetletni sin tudi že imel velikega sina, so dejali ljudje vendarle samo staremu »Mačkov oče«, in stoprav ko je zatisnil oči, je dobil sin ta častni priimek, ki bo prešel tudi na vnuka, kakor majorat^[2], šele tedaj, ko bo sedanji »stari« pokopan gori pri podružnici Sv. Miklavža.

Maček je naš sosed in gotovo je malo dni v letu, da bi na izprehodu ne šel mimo njegove lesene, neznatne hiše. In morebiti je minilo že dvajset let, ko sem korakal tam s svojo prvo pipo in ponosno pihal sivi dim v čisti pomladanski zrak. To je bil pomenljiv korak do moževske emancipacije^[3] in bil sem si ga popolnoma v svesti, kajti do tedaj si s smotko ali pipo nisem upal drugam nego v temno goščo, kjer ni bilo nevarnosti, da bi me kdo srečal ali videl. Pa tudi stari Mačkov oče je to zapazil v veliko mojo zadovoljnost, ker do tedaj se ni bil nikdar zmenil zame in me je menda le pipa v njegovih očeh tako povzdignila. Danes je bil ves drug. Ko sem prihajal mimo, je stal mož kakor navadno sredi male tratine med cesto in hišo, bosopet, opravljen pa v star, raztrgan in umazan kožuh; roke je sklepal na hrbtu.

»Dober dan, gospod!« je dejal in raztegnil čudno svoje lice v kolikor moči prijazen smehljalj.

Odzdravil sem ves osupel, kajti do tistega trenutka še nisva bila izpregovorila med seboj besede, akoravno me je on poznal, kar sem bil na svetu, in jaz njega, kar sem pomnil.

»Malo tobaka mi boste dali, če ga imate kaj odveč,« je nadaljeval starec.

Ponudil sem ga ves vesel, da je mož zapazil ta novi moj korak v življenje. Napolnil si je svojo drobno pipico, poleg tega pa še stisnil nekoliko tobaka v pest ter mi vrnil mehur.

»Lepo vreme bomo imeli — za travo, za seno bo dobro,« je dejal, ozirajoč se po obnebjju.

Hotel sem odgovoriti, a starec mi je obrnil hrbet in s kratkim »z Bogom, gospod« koracal proti svoji bajti.

Ta prizor se je ponavljal čestokrat, kadar me je ugledal stari Maček s pipo v ustih. Vselej je vpraševal po tobaku, vselej je govoril o vremenu; če je pa videl, da ne pušim, me je pustil v miru in niti pozdravil me ni.

Tedaj je bil mož še gospodar malega svojega posestva; imel je edinega sina, a tudi ta je bil oženjen in je z ženo in s svojim že šestnajstletnim sinom kmetoval na očetovem posestvu. Le enkrat v letu se je tem ljudem dobro godilo, pred pustom namreč, ko so zaklali prašiča; sicer so pa stradali, in če so že pred sv. Jakobom iz novine kuhali^[4] zjutraj, opoldne in zvečer ječmenov sok, niso imeli zanj druge zabele nego z vodo pomešano kozje mleko. Med seboj tudi niso bili prijazni in marsikaterokrat je nastal kreg v hiši, ker stari ni hotel dati gospodarstva sinu.

Nekega dne sem jaz prvi ogovoril starega: »No, oče, boste li večno gospodarili? Čas je, da si odpočijete!«

»Počil si bom, kadar me tja gor poneso,« je zavrnil mož; »bajte pa ne dam! Zdaj imamo vsaj sok, četudi neslan in brez zabele — potem pa še tega ne bo.«

Nekaj let pozneje — prebil sem zopet počitnice doma — so mi pravili, da je stari Maček vendarle izročil svoje posestvo sinu in si izgovoril, kakor je to običajno, živež in stanovanje.

Ko sem prišel mimo njegovega doma, je stal kakor vselej na tratini pred hišo, bosopet in opravljen z znanim raztrganim kožuhom.

»Dober dan, gospod! Malo tobaka mi boste dali,« me je ogovoril kakor prej vselej.

»Kako se vam godi, oče — sedaj, ko ste za starega?« sem ga vprašal s smehom.

»Sedaj še dobro!« je dejal tudi veselo; »lepo vreme bomo imeli, dobro žito! Ječmen lepo kaže.«

Po teh besedah je odšel zopet proti hiši.

In zopet je minilo nekoliko let, da nisem bil dalj časa doma. Okoli božiča nekoč se mi je nudila, prilika, prebiti tam nekoliko dni, in to priliko sem porabil; a na starega Mačka nisem mislil in tudi nihče domačih mi ga ni vzel v misel. Zvečer pred mojim odhodom pa pride starikava babnica iz vasi k meni s prošnjo, naj vendar obiščem Mačkovega očeta, ki baje ne bo več okrevail. Šel sem takoj z njo, a kako sem se čudil, ko me je vedla mimo njegovega doma do drugega soseda.

»Ni li več pri sinu?« sem vprašal ženo, ki je bila prišla pome.

»Oh, že dolgo ne! Kregali in topli so se in tožili! Potem je pa stari šel iz hiše!«

Našel sem starega v tesni sobici pri sosedovih, ležečega v borni postelji. Uvidel sem takoj, da gre h koncu z njim.

Stisnil mi je roko in s slabim glasom dejal: »Ej, gospod, tobaka ne morem več, tobaka! Pa tule ležim; še doma ne smem, ne morem umreti! In umrl pa bom — kmalu — jesti tudi ne morem, le pil bi malo vina, dobrega, pa nimam denarja!«

»Poslal vam bom vina.«

»Ej, gospod, hvala! Saj tudi ne vem, če ga bom mogel piti. Pa tudi ne prosim zanj — saj vas nisem nikoli drugega prosil kakor malo tobaka — ej, prosil pa nisem, prosil, če sem tudi stradal!«

»Česa pa želite, oče?«

»Prècej vam povem. Slab sem, pa težko govorim! Pa vedite, gospod, pri sinu imam še zaostali živež in poboljšek za pol leta — dvajset goldinarjev^[5] imam tam — pa tabuliran^[6] sem za ta živež — dajte mi teh dvajset goldinarjev in terjajte jih pri sinu, pri Jurju! Saj ne bo mogel plačati, terjajte ga in tožite in s posestva ga spravite tega — prokletega sina!«

Starcu so se iskrile oči in sklonil se je v postelji na pol kvišku. Pretreslo me je to divje sovraštvo, ki je donelo iz njegovih besed.

»Kaj hočete s temi dvajsetimi goldinarji?« sem vprašal po kratkem molku.

»Vseeno! Za pogreb, za maše, ali pa temule, ki me zdaj redi, vseeno — le mladi jih ne sme imeti. Saj si ne more pomagati — berač bo, berač naj bo, če ga spravimo iz bajte!«

»Odpustite mu,« sem dejal poluglasno, skoraj boječe tej divji, nebrzdani strasti nasproti, ki se mi je tu javila.

»Nikdar — nikdar!« je sopihal starec. »Saj sem zmeraj dejal, da mu ne dam kajže, pa pregovorili so me in sedaj je tako! Pa čakajte — oh, vi boste še čakali! Če drugi ne — sin njegov^[7] ga bo vrgel iz bajte na cesto, kakor on mene! Oj, zakaj mu nisem stopil na vrat, ko se je rodil!«

Onemogel je pal nazaj.

»Pa tistih dvajset goldinarjev? Mi jih boste li dali?« je vprašal čez nekoliko časa s slabim glasom.

»Saj jih ne potrebujete, oče! Izročite to terjatev sosеду, ki vas sedaj redi! — za odškodovanje, ali kakor hočete!«

»Bom!«

Poklicali smo še potrebni priči in stari Maček je napravil oporoko ter imenoval soseda Matevža dedičem svojega imenja — one vsote dvajsetih goldinarjev.

»In prècej jih mora plačati, prècej; če ne — naj ga toži in rubi; — slišiš Matevžek! — le zarubi ga prècej!« —

Ko sem odrinil drugi dan od doma, je že zvonilo gori pri Sv. Miklavžu staremu Mačku; umrl je, ne da bi bil odpustil sinu.

Minilo je za tem dokaj let, da me ni bilo domov, in tudi onega strastnega starca in sinu njegovega se nisem spominjal; saj o zadnjem nisem nikdar ničesar čul. Ko me je pa usoda čez nekaj let stalno umestila v domačem kraju, so se mi tu vzbujali s starimi znanci vred zopet mladostni spomini.

Tudi Mačkovega očeta — sedanjega namreč — sem videl. Bil je takšen kot njegov rajni. Postajal je na tratini pred kajžo, navadno bosopet in vedno raztrgan, in če sem prišel mimo, me je prosil tobaka in govoril o vremenu. Časih je bil pa tudi siten, namreč kadar se je žganja napil; in to je bila slabost, ki je rajni oče ni poznal.

Nekoč sem ga bil povprašal: »Kaj pa je s tistim dolgom, ki so ga oče pustili Matevžku?«

»Ej, gospod, plačati sem ga moral! Pa sem drugod zato dolg naredil! Ej, gospod, oče so bili poredni, ej, poredni!«

»Kaj pa vi, ali boste večno gospodarili? Sina oženite, če ne vam bo prestar!«

»Tega pa ne — gospod! Sedaj imam še sok, četudi brez zabele, — in časih malo žganja; — potem pa nič — nič!«

Lansko leto pa so ga bili vendar pregovorili, da je oženil sina in mu izročil borni imetek - sebi in ženi pa izgovoril živež pri mladih.

»Ej, gospod, navsezadnje mora biti,« je dejal, kakor bi se zaradi svoje nedoslednosti hotel izgovarjati; »in fant je priden, saj bo lepo ravnal z mano.« — »Pa kaj,« je pristavil čez nekoliko časa, »dolgo tako ne bom — star sem, star, in dobro se mi ni nikoli godilo na svetu.«

Tako je govoril lani.

A ni dolgo tega, ko je prisopihal k meni ves opraskan po obrazu in s cestnim blatom ometan.

»Pomagajte mi, gospod, če ne me bo ubil ta vrag« — je kričal.

»Kdo?«

»Sin, ej, kaj sin — vrag je to, prokleti! Takega me je naredil, — tepel in po cesti valjal!«

Starec je škripal z zobmi ter trkal s pestjo ob prsi. Izkušal sem ga pomiriti, a zaman. Naposled sem postal nejevoljen.

»Kako je bilo pa z vašim očetom?« sem vzkliknil.

»Z mojim?« je dejal mož počasi; »ej, oče so bili pa poredni!«

Povesil je glavo in odšel, ne da bi izpregovoril besedico več.

Domov se ni vrnil, ampak k sosеду je šel, k mlademu Matevžku, in tam hiral v jezi in sovraštvu do svojega sina. Tožil ga je, a sodbe ni učakal.

Danes mu zvoni gori pri podružnici Sv. Miklavža in jutri ga bodo zagrebli v rjavo prst tam blizu njegovega starega.

1. ↑ Biti pri hiši za »starega«; »stari« pomeni tu prejšnjega gospodarja (sedanjega preužitkarja) za razliko od sedanjega, pravega gospodarja. Izraz »stari« se rabi v

domačem žargonu, a ne zaničljivo, toda izrečno spoštovanje se izraža samo z nazivom »oče«, torej tu: »*Mačkov oče*«.

2. ↑ *Majorat* = dedni red, ki daje prvencu prednosti tudi pri dediščini; *maior* (lat.) = večji, starejši.
3. ↑ *Emancipacija* = osamosvojitvev, osvoboditev iz nazorov tradicije.
4. ↑ Iz *novine* kuhati; *novina* = novi poljski pridelki; splošno pomeni: nove reči.
5. ↑ *Goldinar*, star avstrijski srebrn denar, po vrednosti približno za 30 naših današnjih dinarjev.
6. ↑ *Tabuliran* = intabuliran = vknjižen; vknjiži se dolg na posestvo zaradi jamstva.
7. ↑ »Če drugi ne — *sin njegov* ga bo vrgel iz bajte ...« Kersnik ima tu: *sin svoj*; bolje bi bilo: njegov lastni sin.

Kmetske slike
»Otroški dohtar«
Janko Kersnik

Viri:	Kmetske slike in ljudske povesti, 1937.
Dovoljenje: 	To delo je v javni lasti , ker so avtorske pravice potekle. Po Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah (59. člen) trajajo avtorske pravice še 70 let po avtorjevi smrti. Za anonimna in psevdonimna dela (kadar ni mogoče nedvoumno ugotoviti avtorja) trajajo 70 let po zakoniti objavi dela (61. člen).
Stopnja obdelave: 	To besedilo je pregledalo več urednikov in je brez tipkarskih in slogovnih napak.
Izvozi v formatu:	 epub mobi pdf rtf txt

Stari Molek je bil varuh mladoletne Zlatarjeve Mane. Opravljal je ta posel že blizu osemnajst let v svoje in nadvarstvenega oblastva zadovoljstvo, in gotovo ni bilo mimo njega dvajset milj naokoli skrbnejšega in vestnejšega jeroba^[1]. Njemu ta opravke tudi ni bil neprijeten. Mana je bila izpolnila komaj prvo leto svoje dobe, ko sta ji pomrla roditelja, drug za drugim v malo tednih; bližnjih sorodnikov ni bilo in nadvarstveno sodišče je izročilo otroka Molku, bližnjemu sosеду Zlatarjevih, lepo posestvo pa je šlo na dolge obroke v zakup.

Molek ni imel svojih otrok; zato sta on in žena njegova radostno vzela Manico v svojo oskrbo; še rajši pa se je mož lotil varuštva, ker je imel gospodariti sedaj dvoje posestev, najlepših v vsi fari: in oboje je bilo nezadolženo. Zlatarjevo mu tudi ni povzročevalo posebnih skrbi in potov; vsako leto je pobral zakupnino, plačal davke in drugo danj^[2], popravil nekoliko pri poslopih na Zlatarjevini, prebitek, ki je bil še vedno velik, nesel v hranilnico, knjižico pa potem izročil sodišču.

»Ta bo imela kàj v roke vzeti!« je dejal sleherno leto vrnivši se iz urada, in tudi kadar je ob praznikih zvečer sedel v vaški krčmi, se je rad pobahal, kako množi Maničino imetje. Da ji bo on sam tudi svoje imetje izročil ob svojem času, tega ni zinil nikdar, toda vedel je to vsakdo.

Tako so potekala leta in Molek se je neko nedeljo popoldne kar čudom začudil, ko je stoječ pred hišo in vžigajoč pipo zrl za varovanko svojo, ki je stekla praznično opravljena mimo njega od doma navzdol po stezi; pri fari je že zvonilo in deklica je hitela, da ne bi mudila. Temu se starec ni čudil, nego visoki vitki postavi, ki je sedaj

izginila pod klancem njegovim očem, in obrnivši se k materi, stoječi z belim predpasnikom v vratih, je dejal počasi:

»Ti, naša Mana je pa res zrastle!«

»I kaj bi ne? Devetnajsto bo že izpolnila!«

»Glej, glej — kako teko leta!«

Stari ni bil nikdar gostobeseden, zato menda je bil s to opazko ves pogovor končan. Mati je sedla na klop pred vežo, on pa je korakal počasi proti kozelcù in potem dalje po izorátnikih^[3] med njivami ter tipal pšenično in ječmenovo klasje na desni in levi, češ, bo li težko letos in koliko ga bo. Lehak veter je zibal žito in iz dolgega razora se je oglašal samotni prepeljak^[4] s poznim spevom.

Popoldanski nauk v cerkvi je bil že minil, ko je Molek po svojem sprehodu^[5] postal nekoliko nad cesto, po kateri so prihajali ljudje od farne vasi. Na to stran jih sploh ni šlo mnogo. Med njim in cesto je stala visoka drenova meja, obrastla z divjim hmeljem, tako da ni bilo moči videti skozi njo. Stari pa tudi ni bil radoveden, kdo hodi po cesti, nego je pazno ogledoval mlado črnico, ki jo je spomladi vcepil. Tudi glasen smeh, ki mu je zazvenel zdajci na uho, ga ni motil, akoravno je takoj spoznal, da je Maničin.

A sedaj je utihnilo tam doli. Konec njive, tam kjer je bila preseka v meji, tam se je od občinske ceste ločila steza proti Molkovemu domu. In Mane le ni bilo še videti po stezi.

Stari je sedaj nekaj slišal. Vedel ni takoj, kaj je bilo to, a iz davno minulih časov mu je moral biti znan ta glas — tako je v naglici ugibal — a zatem je čul še kratek razgovor:

»No — pusti me!« je velela deklica.

»Si li huda?« je vprašal moški glas.

»Huda!«

A dalje s ceste na stezo, izza meje vendar še ni prišla.

»Jezna ne smeš biti!« je ponovil oni.

»Ako ne boš več —«

»Nikdar več!«

Sedaj je bilo nekoliko trenutkov zopet vse tiho.

»Kaj pa danes teden — v nedeljo — ali prideš?«

»Ne vem — ako me pusté!«

»Počakal te bom!«

»Pa če naju ljudje vidijo?«

»Kdo naju bo videl?«

»Glej, tam doli prihajata Kolarjevi?«

»Z Bogom!«

»Z Bogom!«

In vtem je bila deklica skokoma na stezi ter je hitela proti domu. Niti ozrla se ni, in ko bi se, bi bila ugledala očeta varuha, kako je stal poleg črnice ter roke tiščal v ozka žepa, iz mrzle pipe pa siloma vlekel zrak, da so se mu globoke jame kazale po suhem licu.

»Kdo je pa ta — cigan?« je zagodrnjal čez nekoliko časa in urno, kolikor mu je bilo moči, stopil na cesto.

A po njem ni bilo niti sledu, obe Kolarjevi, žena in hči zadnjega njegovega soseda, sta prišli počasi mimo.

»Ti pa doma stražiš, Molek!« je dejala stara.

»Stražim, stražim!« je mrmral oni in se vrnil proti domu.

Tam ni črnil besedice o tem, kar je videl in čul; tudi ženi ni razodel ničesar. Ali jezilo ga je silno; najbolj pa to, da ni vedel, kdo je oni, ki se z njim peča Mana! Mana, ki bo imela dva grunta in pa gotovega denarja kakor nobena daleč naokoli, kateri ni primernega ženina najti pet ur hoda! No, čakaj, temu treba konca!

V nedeljo popoldne je šla deklica zopet v cerkev, stari pa oprezovat. A sreča mu ni bila mila. Mana je prišla s spremljevavcem iz cerkve, pa ta je šel le do tja, kjer se je pričenjala drenova meja; tam se je poslovil ter krenil na drugo stran. Molek ga ni mogel spoznati in je imel vrhu svoje nejevolje še veliko skrb, da bi ga deklica ne ugledala, stoječega za grmovjem. Ves večer in vso noč se je srdil, ponoči celo

nekolikokrat vstal in šel k oknu poslušat, ni li čuti kaj nenavadnega. Drugega dne se je hipoma ustavil pred Mano — sama sta bila v veži — ter vprašal osorno:

»Ti, dekle, kdo pa te spremljuje iz cerkve?«

Mani bi bil skoraj zdrknil na tla vrč, ki ga je imela v roki, a bilo je nekaj v nji, kar jo je osrčevalo, neko čustvo samostalnosti, ali neka zavest, da ni domača in da je to le varuh njen, ki stoji pred njo. Zardela je sicer, a vendar rekla odločno:

»Kdo pač? Včeraj je šel Pečanov z menoj!«

»In včeraj teden?«

»Tudi on!«

»Pa kateri — Pečanov?«

»Pavle!«

»Da bi te zlomek! Ta berač, ta pritepenec! Kaj pa ima, da gleda za teboj? In ti? Da se moreš takemu rokovnjaču obešati?«

»Zakaj ne? Ali ni kovač? Dober kovač? Dosti si prisluži in bi lahko še več ...«

»Kovač — pa no, tvoj grunt? Si li prismojena?«

»Zakaj ne? Tisti mlinček z dvema kamnoma, ki je doli v grabnu in pri mojem gruntu — tisti mlin se izlahka prestroji v fužino.«

»Hoho! Tako daleč sta že? To ti je vtepel v glavo! No le čakaj, deklina! Ni jaz, ni ti, ni tvoj kovač — mi ne bomo govorili; le čakaj — dohtar, otroški dohtar bo govoril; ta je nad menoj in nad teboj! Le počakaj, še danes pojdem k sodišču, naravnost k njemu! Zlomek vendar!«

Srdito je zaloputnil duri in pustil deklico samo, katero je minil že ves pogum pri zadnji varuhovi grožnji.

Otroški dohtar! To je bil tisti čudni, skrivnostni velmož, ki je čuval nad njo izza mladih let, odkar so ji pomrli roditelji; to je bil tisti strah, s katerim jo je ukrotil jerob, kadar je bila razposajena, to je bil oni, pred katerim se je brezpogojno klanjal tudi njen varuh, stari Molek!

Do sedaj ji nikdar niti na misel ni prišlo, da bi utegnil otroški dohtar kaj oporekati njeni ljubezni, in to ljubezen je nosila že dolgo, malone vse leto v svojem srcu — a sedaj so jo varuhove besede silno preplašile. Nikdar ga še ni videla, tega otroškega dohtarja, in dasi je Molek nekolikokrat pripovedoval, da je stari umrl in da je prišel drugi v sodišče, in pozneje tudi o tem in še o drugem, ki sta se vrstila na onem imenitnem mestu, in da je sedaj zopet nov dohtar tam — vendar si ni mogla poosebljevati tega pojma ni tako, ni drugače, nego videla je v njem le neko skrivno, silno moč, ki je kakor neizogibna usoda velevala z njo in z njenim imetjem. Da ni imela pravega zaupanja do njega, je popolno umevno, in tudi tedaj, ko je stopil Molek praznično opravljen in s klobukom na glavi iz sobe, jo je silil skriven strah, da bi zaklicala za njim: »Oče, ne, ne — vrnite se!« — A prirojena trmoglavost ji je branila.

Molek se je vrnil pozno na večer in jako dobre volje. Namenjen je bil v prvi svoji jezi iti kar k sodniku v urad. A tja je bilo dve uri hoda, in po prvi uri je bil starec jel premišljovati, ali ni morda neumno hoditi tja zaradi take malenkosti in če morda še vse ni tako, kakor si on domišlja; pol ure pozneje je sklenil, da ne pojde v urad, in ker je ta sklep storil v obližju krčme, je krenil vanjo ter pil do večera.

Doma ni zinil o otroškem dohtarju, češ, saj je deklina že dovolj strah, a če še kaj opazim, potem bom govoril.

Mana pa je varuhovo molčanje drugače tolmačila. Menila je, da ni ničesar opravil in je postala pogumnejša.

Nasledek je bil ta, da sta se kakih štirinajst dni pozneje oglasila Pečanov Pavle in njegov oče, oba lepo praznično opravljena, pri Molkovih in sta slovesno snubila Mano.

Molek je izprva gledal srdito kakor maček, ki se je ujel v dihurjevo past, toda koncem se je prav dostojno in prav po lisičje izvil iz nastavljene zanke.

»Na meni ni!« je rekel polagoma; »na meni ni! O tem bo komisija odločala, otroški dohtar — ta ima dovoliti! Pa — imaš li kaj — fantè — imaš kaj?«

»Delati znam, in dobra kovačija bi se naredila tam doli, fužinica — in sto goldinarjev imam shranjenih!« je dejal Pavle pogumno!

»Hm, hm, ne vem — če ne bo premalo! No, pa če vama je prav, pa pojdimo tja v komisijo k sodišču — precej jutri, če hočeta; bomo povprašali!«

Sedeli so še skupaj, pa vse je bilo tako leseno, tesno, okorno — beseda ni prišla v pravi tok. Otroški dohtar je visel nad vsemi. Izkušeni Molek se je sicer na tihem hudobno muzal, a drugim je bila misel na sodišče silo neprijetna.

Drugo dopoldne so stali vsi štirje, ženin in nevesta, Molek in Pečan pred mladim, bledoličnim sodnikom, ki je bil šele pred nekoliko tedni nastopil svojo službo. Molek je prvi zastavil govor:

»Tale bi se rada možila!«

»Vi ste pa njen varuh?«

»Sem!«

»Ali ima kaj gotovine?«

»Ima, ima!«

»Čujte vi« — se obrne sodnik k pisarju, »prinesite mi tisti akt^[6].«

Prelistkal in prečital je naglo, kar je bilo treba, ter smehljaje dejal:

»A, ta je pa bogata! Lep grunt, nič dolga in še toliko gotovega. To pa to; koliko si pa stara, ti deklica?«

»Devetnajst let!« deje ona; sedaj je bila sila pogumna, saj ta otroški dohtar ni bil bogve kakov strah, to je bil navaden gosposki človek, ne posebno brdak^[7] — že goršega^[8] je videla, a grd pa tudi ne.

»Kaj pa ženin? Koliko imaš —?«

»Sto goldinarjev!«

»Ká-á-j! Sto goldinarjev! Pa na takov grunt, v tako imetje? Ste li neumni — ljudje?«

»Nisem li pravil!« je pritrdil zadovoljno Molek.

»Pa jaz sem kovač; s tem dovolj zaslužim;« oporeka Pavle ves rdeč v lice.

»Kovač! Haha! Kovač ni za grunt; pojdi, pojdi, fant, ta je bosa. In ne bo kruha iz te moke. Saj nimaš ničesar, to vse ni nič za takov grunt!«

Molčali so vsi; tesno jim je bilo pri srcu, edini Molek se je veselil na skrivnem.

»Tako je, tako, gospod dohtar; jaz sem to že doma pravil!«

»In vi tudi niste zadovoljni s tem, da se ta dva vzameta?«

»Hm, hm, kako bom zadovoljen, ker nič ni — nič — pravim.«

»Kaj vruga pa hodite sem mene nadlegovat, menite li, da nimam drugega opravila, nego vaše neumnosti poslušati?«

Sodnik je bil osoren bolj in bolj.

A Mana je imela še vedno nekoliko poguma.

»Gospod,« je rekla potihoma, »pa jaz bi ga vendar vzela. Saj imava dosti oba!«

»A, ti ga imaš rada?«

Mana si je z robcem zakrila pol obraza. »Nu, če ga imaš rada, pa ga imej — jaz ti ne branim! Toda jemala ga ne boš, dokler nima več denarja,« se je smejal cinično sodnik. »Tu je postava, postava! Mi moramo za mladoletnike skrbeti, da ne zapravljajo imetja, in ti ga hočeš kar stran vreči! To ni nič! No — sedaj ste pa opravili!«

S tem je bilo v resnici opravljeno.

Šli so sicer vsi skupaj v krčmo in Molek je dajal za vino; pa pili so izpočetka prisiljeno, toda ne dolgo. Počasi se je vsem omajal jezik: Molek se je bahal dobrovoljno, da je vse to prej vedel, stari Pečan je malo vinjen zmajeval z glavo, mlada dva pa sta sedela drug poleg drugega in šepetala.

»Kaj nama mari za to!« je dejal Pavle.

»Kaj meni mari!« je potrdila ona.

»Bova pa čakala!« je menil on.

»Saj lahko čakava!«

In tako so odšli vsi zadovoljni domov.

*

Okoli božiča pa je hodil Molek silno potrj krog svojih poslopij. Pred malo dnevi stoprav^[9] je bil odnesel novo vsoto iz zakupnine za Zlatarjevino k sodišču ter doma veselo pripovedoval, da bo Mana lahko kmalu kakega graščaka jemala, toliko ima že

prihranjenega. Menil se ni za to, da je deklica povabila oči in da je žena njegova molče gledala v stran. Tudi ni vprašal po vzrokih temu vedenju, nego je dalje pripovedoval, kako je sodišče zadovoljno z njegovim skrbnim varstvom.

A nekoliko dni pozneje mu je sosed Kolar zasadil eno. Kakova je bila v svoji izvirnosti, nam ni znano, a še tisti večer je Molek silo razjarjen zavpil na svojo ženo: »Zlomek — kaj pa je z Mano?«

Ko starka ni odgovorila, nego prav na kratko zmajala rame in glavo, je udaril starec z vso močjo koščene svoje pesti ob mizo in kričal: »Torej, kaj — tacega sem privaroval! Oh — kaj tacega! Oh — zlomek! Še tebe bi nabil, dasi te nisem še nikoli! Tako paziš, tako varuješ! No, pa le čakaj — ti in tvoja —! Jutri pojdem k dohtarju — potem se pa pripravita — ti in ta deklina!«

Sedaj pa je bilo tudi starki dovolj!

»Kaj vpiješ in razsajaš nad menoj! Nisi li sam kriv vsega? Kaj si pa govoril tedaj pred sodnikom, da tudi ti nisi zadovoljen, da bi se ta dva jemala, sedaj pa imaš, sedaj se bosta pač morala vzeti.«

Molek je malodušno povabil glavo.

»Kaj — jaz sem kriv? Postava je taka, zakon je tak, je dejal otroški dohtar, da berač ne sme na dober grunt, da je treba imetek hraniti varovancem; — zakaj bi bil torej jaz kriv?«

»Zato, ker si pritrdil! O ti si pravi, o ti si dober jerob!«

To je bilo pa odveč.

Molek je pobral kožuh, ki je ležal na klopi poleg njega — klobuk je imel že itak na glavi — in ušel iz sobe venkaj v mrzlo zimsko noč, v sneg in burjo, ki je ostro piskala okrog ogla.

Drugi dan je bil že navsezgodaj pri sodišču. Čakal je dolgo, da je prišel sodnik, in takoj se ga je lotil ter razodel, kaj mu teži srce.

Otroški dohtar se je smejal.

»Tu ne moremo ničesar pomagati!« je dejal na lahko; »kar je, to je! A možiti se vendar ne sme. Tako bogato dekle ne sme berača jemati; hočete li, da bom jaz plačeval, če se vse zapravi? Mi moramo skrbeti, da se imetje ohrani, in to je po mojem

mnenju mogoče le, ako ima ženin tudi denar. Vse drugo ni nič! Jaz ne morem in ne smem dovoliti možitve.«

»Saj jaz tudi tako pravim,« je trdil Molek, »pa ta sramota?«

»A, kaj to! To nas tu pri sodišču ne briga. Vi storite svojo dolžnost kot varuh, če onega tožite za očetovstvo.«

»Tega pa ne! Dosti imam, da ni treba beračev tožiti!« je godrnjal Molek.

»Kakor hočete! A možiti se ne sme. Naj čaka, da bo polnoletna, potem pa naj se moži, kakor hoče! A sedaj ne; jaz ne bom plačeval!«

Danes zadovoljnost Molkova ni bila obila. Doma ni izpregovoril z nikomer, nego je hodil okoli, kakor smo že omenili, več dni silno potr. Pozneje, v predpustu mu je nekolikrat šinilo v glavo, da bi še enkrat stopil k sodišču; a zavrgel je tudi to. Kajti navadil se je bil polagoma misli na neizogibno sramoto, ki je visela nad njegovo hišo, na drugi strani pa je prevladovala sebičnost, da berača ne vzame na Zlatarjev grunt in na — svojega. Saj je tudi to bogastvo kdaj hotel pustiti Mani.

Majnik je bil zopet tu z vsem svojim krasom. Drenova meja doli nad občinsko cesto se je bleščala v svojem cvetju kakor zlato in roji čebel so šumeli po nji; tudi črnica nad mejo je gnala krepke vejice, in na njivi, raztegnjeni po lahko nagnjenem brdu, so se zibale poludorastle ržene bilke. Na oni strani pa je zopet vsak večer donel enozvoki klic prepeljakov.

Doma pri Molkovih so pa zibali.

Stari sam ni prav vedel, kako in kdaj je to prišlo, a v kratkem se je navadil otročjega vika in krika, in če je trebalo, je stopil sam k zibeli, vzal malega fantiča v naročaj ter mu piskal in žugal, da ga je utešil. Z Mano pa ni govoril že dolgo, dolgo ne, le od strani jo je pogledoval, kako je nema in bledolična opravljala vsakdanji posel, in vselej ga je pri tem čudno stisnilo okrog srca.

Nekega večera je imel z ženo dolg razgovor. Konec je bil ta:

»Ti lahko vse popraviš,« je dejala starka, »ako le hočeš! Če ti rečeš, da ti je prav in da je Pavle dober za grunt, potem pa pojde! I kaj bi se ustavljal! Saj je res priden fant!«

Drugo dopoldne je stal Molek zapet pred otroškim dohtarjem.

»Zdaj ste pa še vi zblazneli!« ga je zavrnil sodnik, ko je bil oni razodel svojo voljo, naj se vendar Manica poroči s Pečanovim Pavletom. »Fant nima gotovine, nima ničesar! Povedal sem vam to že desetkrat. Česa hočete še?«

»Jaz pa pravim, da bo dobro gospodaril — to je eno; — potem, da je imetja dovolj, da živita dva, razen tega, da si bo on s svojim obrtom mnogo zaslužil — kar je drugo; in naposled: — sramota, in pa — Mana bo umrla, ako ji ne pomagamo. To je tretje!« je govoril Molek jako odločno.

»Ha, ha! Neumnost, sama neumnost! Zakaj je niste bolj varovali?«

»Varoval? Storil sem, kar sem mogel, a sedaj zahtevam, da ji dovolite, da se omoži!«

»Jaz ne dovolim! Sedaj pa pojdite! Dovolj sva govorila!«

»Ne, jaz hočem dovoljenja!« je kričal Molek in potem popolnoma pozabil, da ni doma med svojimi štirimi stenami, nego v uradu, in s koščeno desnico je krepko udaril ob mizo.

»Čakajte — jaz vas naučim, kako se vam je vesti v uradu,« je zavpil sodnik in velel odpeljati Molka za šest ur v zapor.

Kaj takega se možu še ni bilo pripetilo nikdar. Spočetka je kričal in klel, potem prosil, a vse zaman; urad je bil razžaljen in sodba se je morala izvršiti.

Ko so ga po šesturnem zaporu izpustili, je šel iznova k sodniku. Sedaj je bil miren, a v obraz bled in vsi živci so trepetali v njem.

»Prosim, gospod sodnik, ki ste otroški dohtar, dajte mi to pisano, da ne dovolite možitve moji — naši Manici.«

»To vam lahko dam! Le kolek prinesite!«

Starec je prišel pozno domov in dasi ni povedal, ni kaj ni kako je opravil, so takoj vedeli vsi, da je bila pot brezuspešna.

Nekoliko tednov potem je dobil pisan odlok, da nadvarstveno sodišče možitve ne dovoli. Pritožil se je. A mladi sodnik, ki mu je bilo silo na tem, da obveljajo njegovi ukazi, je spremil pritožbo s takim poročilom, da je bila končno pritožba odbita.

Sedaj so vedeli vsi, da je možitev do polnoletnosti Maničine nemogoča. Ta zadnji udarec — odbita pritožba — ta je bil prehud. Mana je hirala, obolela in nade ni bilo,

da jo rešijo smrti.

»Mana, le še štiri leta! Kaj je to?« ji je rekel nekega večera Pavle, sedeč poleg nje pri široki peči, h kateri se je stiskala zavita v debele odeje.

Otroka je pestoval stari varuh.

»Predolgo je!« se je nasmehnila ona boleстно.

Drugo jutro je bila mrtva. —

Ko so se vračali od pogreba, sta postala stara dva, Molek in njegova žena, nekoliko trenutkov pred hišo. Notri v sobi je jokalo otroče pokopane matere; dekla ga je zibala.

Izpred hiše se je odpiral krasen pogled čez nizka brda, zaprta na desni in levi z višjimi hribi, tja čez na vzvišen holm, kjer se je lesketal v svitu zahajajočega sonca bel gradič. Tam je bil sedež sodišča.

»Sedaj boš pa spet varuh temu — malemu,« je šepnila starka, in nekaj kakor tiho, vendar ostro očitaje je zvenelo v njenih besedah, po velem licu pa so ji tekale bridke solze.

Molek je stal izprva nem poleg nje; a pri tem šepetu je dvignil krčevito svoji koščeni pesti v zrak in zamahnil tja proti sinjemu, belemu gradiču ter dejal hripavo:

»To je otroški dohtar! Oj, ti — prekleta pravica — ki te nosi svet!« —

1. ↑ *Jerob*, ljudski izraz za: varuh, skrbnik mladoletnih otrok; imenuje ga sodišče kot *nadvarstvena oblast*, kateri so varuhi neposredno odgovorni za izvrševanje skrbniških dolžnosti v korist varovancev.
2. ↑ *Danj*, -i, fem.; dajatev.
3. ↑ *Izoratnik* pomeni tu neizoran pas med njivami. — Prepeljale, samec prepelice.
4. ↑ *Prepeljak*, samec prepelice.
5. ↑ (Namesto »sprehod« je rabil Kersnik tu: »razhod« od »razhoditi se«.)
6. ↑ *Akti* = uradni spisi o kaki določeni zadevi.
7. ↑ *Brdâk* = brdek; človek s čedno postavo je brdek.
8. ↑ *Gorši* = lepši, zalši.
9. ↑ *Stopràv* = šele. (Stritar je napisal zoper ta izraz satiričen listek v Zvonu 1870.)

Kmetske slike

Kmetska smrt

[Janko Kersnik](#)

Viri: [Kmetske slike in ljudske povesti, 1937.](#)

To delo je v **javni lasti**, ker so avtorske pravice potekle.

Dovoljenje: Po [Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah](#) (59. člen) trajajo avtorske pravice še 70 let po avtorjevi smrti.

Za anonimna in psevdonimna dela (kadar ni mogoče nedvoumno ugotoviti avtorja) trajajo 70 let po zakoniti objavi dela (61. člen).

Stopnja

obdelave: To besedilo je pregledalo več urednikov in je brez tipkarskih in slogovnih napak.

Izvozi v

formatu:

[epub](#)

[mobi](#)

[pdf](#)

[rtf](#)

[txt](#)

Stari Planjavec je bil še trden mož, dasi je gospodaril že nad trideset let na svojem lepem, obširnem posestvu. Življenje njegovo je teklo, kakor teče pač veliki večini, če ne vsakemu kmetskemu gospodarju: v prvi mladosti »pol joka, pol smeha«, potem v mladeniških letih doma dela toliko, kolikor je ravno treba; ob žegnanju in ob semanjih dneh malo več vina v glavo, ponoči pa malo vasovanja in malo tepeža; nato pride ženitev in svoje gospodarstvo in z njo in z njim vred — skrbi, pa dela vedno več in več; kako nedeljo ali praznik zvečer romata še polna steklenica in prazen kozarec iz roke v roko, pa čez noč je vse prespano, vse veselje, vse hripavo petje, vse zabavanje, in delo je zopet tu in skrb za pridelek in imetek. Tako pride starost in z njo želja po počitku. Sin je dorastel; suče se že v drugem oddelku onega kolobarja, ki ga zavrle vsi gospodarji na Planjavi od rojstva do groba; sedaj ob žegnanju že pleše in daje za vino in tepel se je tudi že nekolikokrat, da tudi vasuje, to se razumeje^[1] samo ob sebi. Temu sinu torej se izbere nevesta, žena, stari pa leže k počitku: najprej v kot za široko, vedno toplo peč, a potem skoro, skoro venkaj v hladni vrtič okrog bližnje cerkvice svetega Marka.

Dejali smo, da je bil stari Planjavec še trden mož; zato mu ni hodilo na misel, prepustiti posestvo kateremu izmed treh sinov, ali pa, kakor se je bilo že zgodilo na Planjavi, vzeti zeta v hišo; saj je imel tudi hčer, ki je bila že za možitev. Stari je hotel še sam delati in skrbeti, dokler je bilo kaj moči. Le nekaj ga je storilo včasih čemernega in zamišljenega; od mladosti že je imel bolezen, samo ob sebi ne nevarno, ki se tudi ni pogostoma pojavljala, a varen ni bil nikoli, ni domá ni v cerkvi; ne, ako je nakladal voz sena, vrhu njega stoječ, ne, ako je šel po ozki brvi čez bližnji potok. Bôžje ga je metalo^[2], čeprav ne pogostokrat, ali kakor smo rekli, varen ni bil nikdar.

»Ubil se bom ali pa bom utonil!« je dejal časih, toda navzlic temu je vendar mirno in ravnodušno hodil čez brv, ali pa lezel na streho, kadar je bilo treba popravila. »Kakor mi je namenjeno!« se je tolažil potem z onim fatalizmom^[3], ki ga je toliko med kmetskim ljudstvom.

Bilo je jeseni, ko je stari Planjavec iznova — menda tretjič v dveh dneh — ogledoval gola rebra na slamnati strehi svoje hiše.

»Prekriti, zakrpati se mora!« je dejal, vzel s police pri oknu zakrivljeni nož, velel sinu Antonu, naj pripravi nekoliko škópnikov^[4] ržene slame, sam pa je šel gor v breg do meje, ki je obkrožala njivo in kjer je rastlo med robidovjem dokaj mladih belokožnih brez. Pod grmovjem prav na rumenem laporju^[5] je slonelo mnogo suhe praproti. Te je starec nabral, malo zmel, vložil jo v nizko kotlino kraj njive, nanjo pa vrgel nekoliko suhe jelkovine in smrečja, nalomljenega gori više v meji, ter praprotino užgal. Skoro je plapolal ogenj iz kupa, na katerega je Planjavec še venomer nalagal goriva, in gost, bel dim se je iz pokajočega smrečja valil v dolino. Zdaj je starec vzel nož ter rezal brezovino, trebil posamezne šibe in jih metal na kup kraj ognja. Ko je uvidel, da jih bo dovolj, je jemal zopet vsako posebe s kupa, jo držal nad plamenom in vil v trto; saj je bil sam vse za svoj dom: oratar, tesar, kolar in krovec. Nocoj je hotel prekriti luknje v strehi in je za to potreboval brezovih trt, da priveže slamo ob preklje.

Bil je že malone gotov s trtami; ozrl se je dol proti domačiji, je li Anton tudi pripravil škopo^[6]; nagnil se je preko plamena in zavil z desnico trdo brezovo šibo okoli roke.

Kar mu zašumi v glavi.

»A-a-a-ah!« je zajecjljal in se po prirojenem nagonu porinil stran od ognja; a stal je v gorenjem bregu in se je opotekel zopet nazaj.

Bôžje ga je vrglo. Pal je z obrazom naprej, telo malo v stran na desno držeč, roke pa pomolivši prédse. Obe roki sta prišli v plamen, v žerjavico, a on ničesar ni čutil, in četudi bi bil, moči ni imel več, da bi jih potegnil k sebi. Krč je bil prehud, in Planjavec je izgubil zavest.

Vtem se je sin Anton, ki je bil ravno privlekel slamo pod kap^[7], ozrl gor proti meji ter videl očetov padec. Glasno kričeč je stekel gor, za njim še sestra in dekla, in potegnili so očeta iz ognja. Tudi hlapec je pritekel, drugih sinov ni bilo doma, in prenesli so starca v hišo, na posteljo. Mati Planjavka je hotela pomagati, ali nji je slabo prišlo. Sedaj je svetoval nekateri to, drugi to, toda roke so bile tako opečene, da si jih ni upal nihče prijeti.

»Kislega zelja in ajdove moke dajte okoli,« je svetoval hlapec.

V sili je vsak svèt dober. Storili so tako, močili starcu glavo in skoro se je zopet zavedal. A sedaj je tulil od groznih bolečin.

Poslali so po duhovnika in po ranocelnika. Prvi je bil prišel prej, potem drugi. Starec ni mogel več vpiti, temveč je postajal bolj in bolj apatičen^[8]. Spovedal se je in ko ga je potem ranocelnik za silo obvezal, kakor je pač znal, je ležal mirno vznak in le časih, ko so bolečine prihajale neznosne, se mu je izvil prav hripav: »Uh-uh-uh!« prav iz prsi.

Ranocelnik je odhajajoč postal malo na stopnicah pred vežo in Anton mu je odštél plačilo.

»Ne vem, bo li kaj z očetom ali ne! Umrlí bodo skoro gotovo!« je menil zdravnik in potegnil rameni kvišku. Hči je na glas zajokala, sin Anton pa ni izpremenil lica, niti zinil besede.

Pozno na večer je bilo, ko so stali vsi domačini okrog očetove postelje. Tudi nekaj sosedov je bilo navzočih.

»Nesreča, to je nesreča!« je zmajeval z glavo sosed Češek. »Umrlí boš, Planjavec — umrlí — tega noben padar ne ozdravi.«

»Saj je tudi ta, naš — tako dejal!« je pritrdil Anton.

Starec je čul te besede, pa niso mu bile strašne; nasprotno — kakor tolažilo so mu zvenele.

»Uh-uh-uh,« je zajecal; ali to je bil le dušek telesnim bolečinam.

Mati Planjavka je čepela na klopi pri peči, pa jokala ni več; edino hči je še časih zaihtela. Mati je sosedu Češku pošepetala nekaj na uho.

Nekoliko pozneje je Češek zopet odprl usta.

»Planjavec — kaj — ko bi po može^[9]? Dobro je, če človek uredi, kar je treba.«

Starec se je ozrl z medlim očesom vanj.

»Kaj praviš?« je dejal.

To je bilo prvo vprašanje, prvi govor po duhovnikovem odhodu.

»I — po može pošljimo — testament napravi!« je vpil Češek in se poizkusil nasmehnuti. »Saj tako — ni nič — vse ni nič!« je pristavil polagoma, pa nihče ni vedel, kaj ni nič ali kaj misli sosed s to besedo.

»Katere pa hočete?« je vprašal Anton, ko oče ni odgovoril.

»Češek je tu,« je rekel bolnik počasi; »potem pa Bunček.«

»Še eden mora biti,« je silil Češek, ki je bil izvedenec v takih stvareh.

Planjavec je premišljal.

»Kaj pa Kodrè?«

Planjavec je molče odmajal z glavo.

»Ta je baba,« je zinila hči.

»No, pa — Martinkovec?«

Bolnik je pritrdil kimaje in pol ure pozneje so sedeli vsi trije sosede v sobi in tlačili in vžigali svoje vivčke^[10].

»Oh, oh, oh!« je vzdihoval venomer Martinkovec, in »umrl bo, umrl bo,« je trdil glasno Češek.

»Kako pa boš — Planjavec?« je vprašal Bunček.

»Uh-uh-uh!« je dejal ta in položil glavo po strani proti zidu.

Od domačinov je ostala v sobi samo Planjavka; otroci in posli so bili šli venkaj po opravkih in so si jih kar izbirali.

Nekoliko trenutkov je bilo v sobi tiho, le od ure poleg vrat se je čul enakomerni: tik, tik, tik.

Bolnik je prvi izpregovoril.

»Zemljišče naj bo Antonovo,« je dejal počasi in v dolgih odmorih, »drugim po osem sto, Micki pa še kosilo in posteljo in skrinjo, če se omoži —«

»Torej bališče^[11]?« je vprašal Češek.

»Ne, samo posteljo, pa skrinjo!« —

Potem so zopet vsi molčali.

»Pa pokopati me mora — z dvema gospodoma!«

»In za svete maše?« vpraša Bunček.

»Sto goldinarjev za rimske maše^[12], pa za cerkev tudi petdeset goldinarjev!«

»Pa za sedmino^[13]?« se je oglasil Martinkovec.

»Tudi sedmino mora napraviti.«

»Kar reci — koliko!« je silil Martinkovec, ki je že sedaj požiral sline v mislih, kako se bo jelo in pilo na sedmini.

»Bo že vedel, in bo — vedel!« je zavrnil bolnik, ki je govoril vse razločno, dasi pretrgano.

Molčali so sedaj, akoravno jim je bilo vsem še nekaj na jeziku.

In ker nihče sosedov ni zinil, se je oglasila Planjavka tam izza peči:

»Kaj pa meni?«

»Materi pa — doto, ki jo ima v zemljišču, in pa živež do smrti — pa — kot — pa — obleko —«

»In drugega nič?« je zajavkala starka; »torej za to sem se trudila in delala kakor črna živina?«

Spustila se je v glasen jok.

»Saj sem se jaz tudi!« je vzdihnil Planjavec.

»Da me bodo na stare dni od hiše podili! To sem si prislužila!« je tarnala ženica.

Pa nihče izmed mož ni imel razuma za nje boleost.

»Kaj pa dolgovi?« deje Češek; »je li kaj dolga?«

»Saj ve vsakdo zanj!« je mrmral bolnik. »Cerkvi je tri sto goldinarjev, pa Juretovemu Pavlu za usnje petnajst in Gostinčarju polupeti goldinar na pijači.«

Sosedje so kimali; za cerkveni dolg so vedeli vsi, za druga dva ne, ali vedeli so, da je to vse. Planjavec je bil trden kmet.

»Torej meni nič več?« je dejala mati še enkrat.

»Dosti bo imel plačevanja!« je mrmral Planjavec. »Kje bo jemal?«

»To je moje plačilo! Beračit in prosjačit pojdem.«

»Uh-uh-uh!« — je zatulil bolnik na glas.

Hči Micka je stopila v sobo in prècej za njo še drugi; poznali so, da je oporoška gotova.

Planjavec je zopet v steno gledal. Mraz ga je jel izpreletovati, izprva polagoma, potem vedno silneje, da se je postelja tresla.

»Umrl bom!« je rekel zdajci na glas in se krčevito izkušal vzkloniti kvišku.

»Luč, luč!« je vpila dekla. »Molite, molite!« je velel Bunček in mati Planjavka je pričela moliti na ves glas; vsi so pokleknili po tleh, samo Anton na klop ob peči. Preden so izmolili nekaj očenašev za verne duše v vicah, je imel Planjavec vse zemeljske skrbi in bolečine za sabo. Ženske so jele jokati, moški pa so se razšli na vse kraje. — — —

Sedaj živi na Planjavi Antonov rod; trd in mehak, surov in nežen, krepak in zdelan, samogolten in dobrosrčen, dober in slab — kakor si ga ogledaš. Pa kadar mrjo ti ljudje — jaz sem jih že videl mreti — smrti se ne boje!

1. ↑ To se *razumeje*; redkokdaj rabljena oblika, ima jo n. pr. Gregorčič v »Veselem pastirju«: *živejem* po pameti zdravi.
2. ↑ *Božje* ga je metalo; ljudski izraz za: božjast.
3. ↑ *Fatalizem* = popolna vdanost (vera) v usodo.
4. ↑ *Škópnik* = otep slame, povezek slame.
5. ↑ Rumeni *lapor* = jedrat apnenec, mešan z glino; čim več je primešane glin, tem mehkejši je lapor; imamo tudi sivi lapor.
6. ↑ *Škopa* = zravnan in v škopnike povezana slama; skope rabijo za pokrivanje strehe.
7. ↑ *Kâp*, -í, = podaljšek strehe čez zunanji zid; pomeni tudi rob strehe, odkoder se odteka voda.

8. ↑ *Apatičen* = brezčuten. (Tu v kmetski povesti ta izraz ni primeren za slog ljudskega jezika.)
9. ↑ po *može* poslati; »možje« = priče pri ustni oporoki.
10. ↑ *vivček* = kratka pipa za tobak.
11. ↑ *bališče* = bala = nevestina oprema, premično imetje za hišo in dom.
12. ↑ *Rimska maša* = slovesna maša z latinskim petjem.
13. ↑ *sedmina* = tu pomeni gostijo, ki jo prirede najbližji domači po končanem pogrebu za sorodstvo in bližje prijatelje umrlega. Včasih so jo prirejali in ponekod jo še zdaj prirejajo sedmi dan po sorodnikovi smrti; od tod ime.

Kmetske slike

Mamon

[Janko Kersnik](#)

Viri: [Kmetske slike in ljudske povesti, 1937.](#)

To delo je v **javni lasti**, ker so avtorske pravice potekle.

Dovoljenje: Po [Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah](#) (59. člen) trajajo avtorske pravice še 70 let po avtorjevi smrti.

Za anonimna in psevdonimna dela (kadar ni mogoče nedvoumno ugotoviti avtorja) trajajo 70 let po zakoniti objavi dela (61. člen).

Stopnja obdelave: To besedilo je pregledalo več urednikov in je brez tipkarskih in slogovnih napak.

Izvozi v formatu: [epub](#) [mobi](#) [pdf](#) [rtf](#) [txt](#)

Skoro vselej, kadar sem napisal skromno povest, pripetilo se mi je, da je bil po nji razžaljen ta ali oni. Ko sem nekoč risal veselega, dobrovoljnega duhovnika, dejali so, da ščujem proti veri, da sem sam brezverec in da ne mislim o duhovskem stanu tako, kakor mi je misliti; drugič sem opisal osamelega učitelja, kako životari in strada v pogorski vasi, in reklo se je, da zasmehujem učiteljski stan; tretjič sem izkušal naslikati sodnika, ki sodi pravičnega in nepravičnega kmeta, in dejali so, da dajem dušek osebnim svojim mržnjam; potem sem govoril o davkarju in zdravniku in tudi tu se je ponavljalo, da prvega ne maram zaradi davkov, drugega pa — no, bog ga vedi — menda, ker sem prezdrav! Samo ko sem govoril o kmetu, in četudi o najslabšem, molčali so vsi stanovi in tudi kmet sam — saj morda ni čital spisa mojega ali pa ni bil toliko samoljuben, da bi bil v vsakemu kmetu videl samega sebe. In vendar sem imel vselej pošteno voljo govoriti in slikati le resnico, risati človeka v njegovem dejanju in življenju, bodisi grof ali prosjak, svečenik ali potepin.

Tudi danes hočem poseči v pravo, resnično življenje, in ljudje, kateri bodo stopali pred čitateljevo oko, bodo naj in so tudi gole individualnosti, katerim je vse drugo le okvir, iz katerega zatemnelih robov gledajo le še živeje v svet.

Pred mano leži nekoliko drobnih knjižic; v njih je trd, star, oster papir, vezan po okorni roki v nerodne platnice, ki jasno pričajo, da jih ni imel nikdar knjigovez pod svojim nožem. Na sprednji strani vsake knjižice pa stoji pisano s trdo, moško roko: I. zaklad mojega imetja, potem na drugi: II. zaklad mojega imetja, — dalje: III. zaklad mojega imetja in tako dalje do trinajste knjižice; zakaj toliko jih je v tem starem zapuščinskem aktu iz patrimonialne dobe, v aktu, ki nima za nikogar vrednosti, nego samo — zame — in zame samo zato, da narišem to drobno sliko.

Le-ta se mi je pa odgrnila, prečitavšemu v naglici prvi zvezek — »I. zaklad mojega imetja«. V njem je popoln životopis tega čudnega moža — avtobiografa. Česar pogrešam v prvem zvezku, spolniti je lahko iz drugih. A iz vseh stopa na dan življenje enega življenja od rojstva do smrti, v katerem pa ni mejnikov, kakor jih našteva prislovica — ženitev, otroci — ne, ne, ničesar tega, samo mamon, mamon, od prvega krajcarja do zadnjega tisočaka — vse le mamon — denar; lakomnost od prvega diha do zadnjega ...

Kako različno si pomagamo naprej na svojem potu! Ta si pobere grčavo batino, drugi odreže tenko leščevko, tretji lepo zakrivljeno trto, četrti težak, a gladek drenov klin; peti zopet si odkrhne šibico z vrbine, šesti izteše umetno palico, sedmi koraka ali teče brez vse opore, in tako hodimo drug poleg drugega, drug proti drugemu. Kolikokrat mora pomagati palica! In če govore o tem ali onem, kako navadno je vprašanje: »S čim si je pomagal?« Oj, z batino ali s cepcom, s šibico ali z gladko, umetno izrezljano paličico ali brez vsake opore! A prišel je dalje! Kam? Od zibeli do groba!

Jaz bi dejal, da je bila to prav težka, robata batina, s katero si je gladil pot življenja rajni vikar Šimon Greben. Knjižice, zapiski, o katerih sem govoril, našle so se v njega zapuščini in, ker se je ta že pred več nego štirideset leti obravnavala in prisodila veselim dedičem, leže tudi te knjižice pozabljene v prahu vseh aktov. In tudi v tem prahu je mnogo poučnega in naposled — zakaj bi tega ne trdil — tudi nekoliko poezije! Toda sedaj govôri knjižica: »I. zaklad mojega imetja«!

»Porodil sem se jaz, Šimon Graben, dne 4. malega travna 1792. leta v vasi Selo hiš. števil. 3 v fari Róbine na Gorenjskem in, že ko sem izpolnil osmo leto dobe svoje, poslal me je skrbni oče moj v Polje pri Beljaku na Koroškem, da se tam priučim nemškemu jeziku. Komaj desetletnega dečka so me vzeli od tam in me poslali v Kranj, potem pa v Ljubljano. Doma so imeli lepo posestvo, a tedanje vojske s Francozi, slabe letine in druge nezgode so storile, da so me mogli roditelji podpirati le malo. Dobil pa sem stanovanje pri stari ženici, ki je bila zadovoljna, da so ji oče poslali vsako leto petnajst glav zelja, mernik krompirja, mernik repe, nekoliko korenja za juho ob nedeljah, potem nekaj moke, pšena, jajc, zabele in nekaj goldinarjev v gotovini. Ob tej podpori sem se šolal v Ljubljani.

Neke počitke sem obiskal starega strica župnika, ki je župnikoval pri Sv. Križu na Spodnjem Štajerskem. Sprejel me ni prijazno, ker so ga drugi sorodniki preveč sesali, in mene do tedaj tudi ni poznal. A pozneje je bil čimdalje prijaznejši in ljubeznivejši in, ko sem študiral zadnja gimnazijska leta v Ljubljani, namreč tedanjo logiko in fiziko, dobil sem od njega marsikateri goldinar, ki mi je pomogel poleg zaslužka za privatno poučevanje in podpore roditeljev, da sem končal gimnazijske študije.

Potem je bilo treba voliti stan! Posrečilo se mi je, kar tedaj ni bilo lahko, zaradi obilnih prosilcev, da sem bil sprejet v ljubljansko semenišče. Ker sem ondi imel hrano in stanovanje, obvarovan sem bil vsaj najhujše skrbi, ki me je mnogokrat trla do sedaj, skrbi za vsakdanji kruh.

Posvečen sem bil mašnikom dne 21. velikega srpana 1821. leta. V vseh teh minulih devetindvajsetih letih trudapolnega življenja svojega, podpiran sicer od roditeljev in od strica, služiti sem moral večinoma svoj kruh s poučevanjem drugih glav. Toda navzlic temu, da so mi slabo plačevali pouk, prihranil sem vendar toliko, da sem z dnem, ko sem bil posvečen, zabeležil v svoj zapisnik kot prihranjeni sad trudapolnega devetindvajsetletnega življenja znesek za 96 gl. 45 kr.

Ob priliki ordinacije mi je nepozabni moj stric župnik poslal osem srebrnih križavcev à 2 gld. 12 kr., torej skupaj 17 gl. 36 kr.

Skupna vsota te dôle znaša torej
. 114 gl. 21 kr.

kar sem zabeležil v dnevno knjigo k zakladu I. na strani 1.

Nekoliko pozneje sem obiskal nepozabnega svojega strica župnika — zadnjikrat, zakaj potem se nisva videla več na tem svetu, in pri odhodu mi je podaril gotovih
. 12 gl. – kr.

Nastavljen sem bil za kaplana pri Sv. Trojici na Dolenjskem in tja mi je poslal nepozabni moj stric župnik 20 gl. – kr.

v bankovcih po pošti z naročilom, naj opravim za to sv. maše, kar sem tudi storil.

Dne 15. listopada 1828. leta, ko sem bil kaplan v Moravčah, prinesel mi je Janez Ambrožič Ropè 200 gl. –kr.

kot volilo rajnega mojega strica, ki je bil umrl nedavno.

Tedaj je bilo mojega imetja skupaj
. 346 gl. 21 kr.

s katero vsoto sklepam I. zaklad, in sicer s časom, ko se je končalo moje kaplanovanje.«

Tako pripoveduje knjižica, ki ima naslov »I. zaklad mojega imetja«.

Potem je še dvanajst knjižic in imetje narašča z njimi progresivno.

Ali drugih knjižic ne maram izpisavati, saj je te dovolj. Vseskozi rišejo natanko tek tega življenja, ki se je končalo bogato ob posvetnih darovih — cekinih in tolarjih — a vendar tako ubogo, tako grozno ubogo in prazno!

Šimon Greben je umrl kot župnik brez oporoke in njega imetje se je delilo po zakonu cerkvi, ubožcem in sorodnikom. Tega imetja ni bilo malo; mnogo tisočakov si je bil prištedil in pristradal do dne, ko je zatisnil oči.

V enem izmed zaprašenih zapisnikov stoji še črno na belem, da so po njega smrti našli za pet sto goldinarjev samih krajcarjev in srebrnih grošev po različnih omarah in predalih; komisar, ki je zabeležil smrtovnico o njem, poroča, da je štel te groše — ves dan.

Danes nihče več ne ve o Grebenu. Ko sem prebiral oni debeli akt o zapuščini njegovi in trkal prah raz posamezne liste, posijalo mi je sonce v zaduhli, obokani arhiv, kjer se hranijo ti stari zapiski, in jasen žarek je posvetil na vrsto: »Tedaj je bilo mojega imetja skupaj 346 gld. 21.«

In temu možu, temu Šimnu Grebenu, moral je biti pogled na to številko lepši, mnogo lepši nego meni, ko sem se ozrl od nje skozi okno v jasni dan na lipo, kjer je pel ščinkavec, ne meneč se za to, je li kaj zrnja pod njo ali ne!

About this digital edition

This e-book comes from the online library [Wikisource](http://wikisource.org)^[1]. This multilingual digital library, built by volunteers, is committed to developing a free accessible collection of publications of every kind: novels, poems, magazines, letters...

We distribute our books for free, starting from works not copyrighted or published under a free license. You are free to use our e-books for any purpose (including commercial exploitation), under the terms of the [Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0 Unported](http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0)^[2] license or, at your choice, those of the [GNU FDL](http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html)^[3].

Wikisource is constantly looking for new members. During the realization of this book, it's possible that we made some errors. You can report them at [this page](#)^[4].

The following users contributed to this book:

- Petin30
- Hladnikm
- 93.103.218.218
- 93.103.52.32
- Mateja2
- AnaJur
- Tanja
- Mdr156
- 89.212.182.68

-
1. [↑ http://wikisource.org](http://wikisource.org)
 2. [↑ http://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0](http://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0)
 3. [↑ http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html](http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html)
 4. [↑ http://wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptorium](http://wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptorium)